

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Komunikace učitelů s rodiči v době distanční výuky
Communication of teachers and parents during distance learning

Petra Ratajová

Vedoucí práce: PhDr. Jana Poche Kargerová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Odevzdáním této diplomové práce na téma Komunikace učitelů s rodiči v době distanční výuky potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. 4. 2021

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Janě Poche Kargerové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a za pomoc při zpracování této práce. Mé poděkování patří také všem respondentům, díky kterým jsem získala údaje pro výzkumnou část práce.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá tématem komunikace s rodiči v době distanční výuky. Na danou problematiku nahlíží pohledem pedagogů i rodin. Shrnuje specifika této neobvyklé situace a přináší doporučení, jak ji lépe zvládat.

Teoretická část, vysvětluje důležitost komunikace pedagogů s rodiči. Charakterizuje hlavní aktéry a popisuje vývoj jejich vztahu. Klade si za cíl na základě odborné literatury zmapovat dosavadní stav poznání v oblasti pravidel respektující komunikace. Shrnuje pozitiva spolupráce mezi oběma stranami a přináší tipy na zapojení rodičů do vzdělávání žáků. Pojednává o distanční výuce a jejich úskalích z pohledu učitelů i rodičů.

Praktická část se zaměřuje na zkušenosti prvostupňových pedagogů. Jejím cílem je zmapovat způsoby komunikace a zapojení rodičů do dálkového vzdělávání. Technika otevřeného kódování umožňuje hloubkovou analýzu rozhovorů. Na jejím základě přináší doporučení pro zefektivnění komunikace v době distanční výuky. Popisuje konkrétní zkušenosti učitelů i řešení případných problémů.

KLÍČOVÁ SLOVA

komunikace, rodiče, učitel, spolupráce rodiny a školy, distanční výuka, komunikace v distanční výuce

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the topic of communication with parents during distance learning. It views this issue from the perspective of teachers and families. It summarizes the specifics of this unusual situation and provides recommendations on how to better manage it.

The theoretical part is based on literature and it explains the importance of communication between teachers and parents. The main actors are characterized in this part. It summarizes the rules of respect and also talks about cooperation between both sides. It brings tips on how to involve parents in the education of their children. It deals with distance learning and its obstacles from the perspective of teachers and parents.

The practical part focuses on the experience of first-level teachers. The aim is to map the ways of communication and involvement of parents in distance learning. The open coding technique allows in-depth analysis of interviews with teachers. It provides recommendations for communication during distance learning. It describes the specific experience of teachers and the solutions of potential problems.

KEYWORDS

Communication, parents, teacher, cooperation of family and school, distance learning, communication during distance learning

Obsah

Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Komunikace	10
1.1 Důležitost komunikace učitelů s rodiči.....	10
1.2 Vztahy rodiny a školy.....	11
1.2.1 Modely vztahů mezi rodinami a školami v 2. polovině 20. století	13
1.3 Rodiče.....	14
1.3.1 Role rodičů ve vztahu ke škole.....	14
1.3.2 Typologie rodičů	16
1.4 Učitelé.....	17
1.4.1 Typologie učitelů.....	18
1.5 Role dětí v komunikaci mezi rodiči a školou	19
2 Efektivní komunikace s rodinou žáků.....	21
2.1 O čem je třeba komunikovat.....	21
2.2 Pravidla respektující komunikace.....	22
2.3 Principy efektivní komunikace s rodiči	24
2.3.1 Partnerské vztahy	24
2.3.2 Transparentní komunikace – pravidla pro komunikaci učitel-rodiče.....	25
2.4 Kde se s rodiči setkávat	27
2.4.1 Hromadná třídní schůzka.....	27
2.4.2 Individuální konzultace	30
2.4.3 Zapojení rodičů do výuky	31
2.4.4 Akce pro rodiče	31
3 Distanční výuka.....	34
3.1 Komunikace v době distanční výuky.....	34
3.1.1 Pravidla komunikace během distanční výuky	35

3.1.2	Školní komunikační systémy	37
3.1.3	Komunikační nástroje	38
3.2	Úskalí distanční výuky	39
3.2.1	Pohled rodičů.....	39
3.2.2	Pohled učitelů.....	41
3.3	Školy po návratu dětí.....	41
	Závěr teoretické části.....	44
	II. PRAKTICKÁ ČÁST	45
4	Cíle výzkumu	45
4.1	Výzkumné otázky	46
5	Metodologie výzkumného šetření	47
5.1	Výzkumné metody.....	47
5.2	Výzkumný vzorek.....	48
5.2.1	Učitelé	48
6	Výsledky výzkumu.....	53
6.1	Analýza a interpretace získaných dat	54
6.1.1	Komunikovat, komunikovat.....	54
6.1.2	Buďte empatičtí.....	57
6.1.3	Zamýšlejte se nad tím, co je potřeba řešit.	62
6.1.4	Spolupracujte.....	65
6.1.5	Získávejte zpětnou vazbu a pracujte na zlepšování.	68
	Shrnutí výzkumu a diskuze	72
	Závěr.....	74
	Seznam použitých informačních zdrojů	76
	Seznam příloh.....	81

Úvod

Pro vzdělávání je komunikace klíčová. Jako první si nejspíš všichni představí komunikaci s žáky. Je nezbytná při výuce, hodnocení, rozvoji osobnosti i postojů a morálních hodnot. To vše může výrazně podpořeno propojením školy a rodiny. Ke vzniku přívětivého vztahu mezi rodiči a učiteli je důležité, aby komunikace byla pravidelná a oboustranná.

V současné době, kterou výrazně ovlivňuje pandemická situace, tato komunikace čelí mnoha úskalím a výzvám. Školy jsou uzavřené, děti se učí doma a potkávat se mohou jen prostřednictvím technických zařízení. Distanční výuka je nová a neznámá, proto pro ni neexistuje příliš rad a doporučení. Jen těžko lze říci, které postupy jsou správné a které naopak. Důležitost komunikace ale zůstává stále stejná. To je jedním z důvodů, proč se komunikací učitelů s rodiči v době distanční výuky zabývá i tato práce.

Cílem teoretické části je charakterizovat hlavní aktéry této komunikace a vyzdvihnout pozitiva jejich vzájemné spolupráce. Dalším z cílů je na základě rešerše odborné literatury zmapovat dosavadní stav poznání v oblasti principů fungující komunikace mezi oběma stranami. Pomocí české i zahraniční literatury pojmenovat úskalí distanční výuky z pohledu rodičů i učitelů a hledat tipy pro jejich vzájemnou komunikaci a spolupráci v době uzavření škol.

Vzájemná spolupráce přináší mnoho výhod. Otevření školy rodičům zajišťuje, že lépe poznají prostředí, ve kterém se jejich děti vzdělávají. Vytvoří si představu o tom, jak vypadá běžný školní den a také o tom, jak by se oni konkrétně mohli zapojit. Učitelé zase od rodičů získávají informace o dětech, rodinné situaci a mohou je zohlednit ve výuce. Vždyť kdo zná děti lépe než jejich vlastní rodiče. Společně tak mohou dosáhnout cíle, který je pro obě strany stejný: spokojený vývoj dítěte.

Respektující a přátelská komunikace je základním stavebním kamenem pro tvorbu partnerského vztahu s rodiči. Kromě rad se v práci objevuje také inspirace na akce určené právě pro ně. Mluví o formálních schůzkách a jejich inovativním pojetí i méně formálních setkáních. V distanční výuce jsou možnosti spolupráce velmi omezené. Naopak ke komunikaci dochází mnohem častěji než při běžném vzdělávání. I pro tuto neobvyklou situaci existují rady, které jsou v práci zahrnuty. Opomenuty nejsou ani komunikační platformy a nástroje, se kterými se učitelé, rodiče i děti musí sžívat.

Praktická část si prostřednictvím rozhovorů s prvostupňovými učiteli klade za cíl popsat jejich zkušenosti a zmapovat způsoby komunikace. Najít pozitiva i negativa jednotlivých nástrojů a platforem a zjišťovat postupy učitelů v konkrétních situacích. Vyzdvihnout ty pozitivní a poskytnout tak příklady dobré praxe a pro negativní hledat vhodné způsoby řešení.

Věnuje možnostem spolupráce, jejím přínosům a podobám v dálkovém pojetí. Důraz je kladen na vzájemnou pomoc a empatii. Proto hovoří i o úskalích a vysokých nárocích, před které jsou postaveni rodiče i učitelé. Poskytuje také rady k získávání zpětné vazby i k tomu, na co všechno je třeba myslet a co společně řešit. V závěru shrnuje, jaké věci učitelé v průběhu distanční výuky měnili a ilustruje tak, které postupy se jim neosvědčily a čím je nahradili.

Není jisté, kdy se vzdělávání trvale vrátí ke své původní podobě. Tyto poznatky mohou pomoci začínajícím i zkušeným učitelům, protože situace je nová pro všechny. Komunikační rady se nemusí nutně vztahovat pouze na dobu distanční výuky. Lze je použít v rozhovorech s rodiči, kolegy i vlastní rodinou.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Komunikace

„*Veškeré chování je komunikací.*“ Neexistuje k němu žádný protiklad, protože člověk se nemůže nechovat. Z toho plyne, že není možné nekomunikovat. Svým chováním všichni něco sdělujeme. Někdy přijde reakce a jindy ne. V obou případech je to pro nás ale odpovědí. (Watzlawick 2011, str. 51-52) Pojetí komunikace podle Watzlawicka je pro účely této práce velmi široké. Následující kapitola ho zúží a vymezí. Na základě odborné literatury definuje hlavní aktéry v komunikaci škola – rodina. Uvádíme zde také argumenty pro jejich spolupráci i způsob, jakým se pohled na ni vyvíjel. V krátkosti jsou zmíněny děti samotné, které mohou vztah učitelů s rodiči velmi ovlivnit.

Pedagogický slovník definuje komunikaci jako „*sdělování informací, myšlenek, pocitů; dorozumívání.*“ Může mít podobu „*mluvené řeči, psaného a tištěného slova, obrazového materiálu, gest.*“ Dělíme ji na přímou, pokud jsou aktéři v přímém styku, nebo nepřímou, zprostředkovanou. Ta nejčastěji probíhá prostřednictvím technických zařízení. (Průcha 2013, str. 130)

Jiná definice uvádí, že „*komunikace je proces předávání informací nebo také sdílení významů mezi dvěma či více lidmi.*“ Šedřová a Čiháček souhlasí s názorem, že nelze nekomunikovat a potvrzují tak tuto myšlenku i v pedagogické literatuře. (2004, in Rabušicová et al. 2004, str. 71)

1.1 Důležitost komunikace učitelů s rodiči

Komunikace učitelů s rodiči je v současné době velmi diskutovaným tématem. Může s sebou přinášet různá úskalí, ale především mnoho výhod. Nejdůležitější z nich jsou shrnuté v následujících odstavcích.

Jde o téma, které „*se čím dál častěji dostává do povědomí a zájmu veřejnosti. Spolupráce rodin a škol je nejen jedním z pilířů inkluzivního vzdělávání, ale především ukazatelem kvality ve vzdělávání.*“ Z výzkumů vyplývá, že rodiče, kteří aktivně se školou spolupracují, posilují její úlohu i doma. Spolupráce také „*zlepšuje úspěšnost dětí ve škole i v životě.*“ (Felcmanová et al. 2013, str. 6-7) Účast rodičů na vzdělávání žáků je dále vyzdvihována kvůli dopadu na

zlepšování provozu školy a na kvalitu vzdělávání dětí. (Zpráva EU 2000, in Felcmanová et al. 2013)

Průcha uvádí tři hlavní argumenty pro zapojení rodičů do vzdělávání žáků:

- „*Ustanovení rodičovských práv, přidělujících rodičům primární odpovědnost za optimální rozvoj dítěte.*“
- *Přesvědčení, že rodiny mohou vhodně podporovat a posilovat efekty školního působení.*
- *Princip občanské participace v komunitních institucích.*“

Říká, že každý rodič by měl být informován o školních výsledcích i jednání svého dítěte. Věřící, že rodina může vhodně podporovat žáky, ale záleží samozřejmě na jejím socioekonomickém statusu, hodnotách apod. Ve třetím argumentu mluví o participaci, která je založená na vztahu mezi rodiči a učiteli, „*přičemž rodiče uplatňují svá práva a svou odpovědnost vůči škole.*“ Za důležitou považuje především angažovanost v komunitě, ke které škola patří.

Hlavní argumenty autor doplňuje o další. Rodiče a učitele považuje za velmi významné osoby v životě dítěte. Důležité je, aby na něj obě strany měly stejná očekávání. (2009, str. 320-321) S touto myšlenkou přichází již Komenský, který kladl důraz na jednotu ve výchově. (Hladíková 2011, in Felcmanová et al. 2013, str. 13) Dále říká, „*že rodiče nemohou adekvátně pečovat o své dítě, nemají-li příležitost porozumět tomu, čím, proč a jak se zabývá škola.*“ (Rabušicová 1998, cit. dle Průcha 2009, str. 321)

Z výzkumů psychologie učení vyplývá fakt, že v poklidném a pohodovém prostředí se žáci učí snáz a trvaleji. Vytvoření takového prostředí je nemožné, pokud je vztah mezi školou a rodinou napjatý. (Matýsková 2005) Dobré vztahy učitelů a rodičů nejsou samozřejmostí. Jeho aktéři mohou mít různé priority, očekávání i požadavky což může způsobovat neshody. Mají ale minimálně jeden společný cíl: „*zajistit optimální vývoj dětí.*“ Právě kvůli nim by se obě strany měly snažit o efektivní, respektující komunikaci. (Šed'ová 2004, in Rabušicová et al. 2004, str. 22)

1.2 Vztahy rodiny a školy

Pohled na rodinu a její vztahy se školou nebyl vždy takový, jaký je dnes. Potřeba komunikace a spolupráce mezi oběma institucemi se objevuje až ve 20. století. Vývojem

prošel i pohled na děti samotné, což úzce souvisí s danou problematikou. V následující části jsou zmíněny nejdůležitější milníky, které vztah rodiny a školy ovlivnily.

Do 16. století se o dětství, tak jak ho známe dnes, nedá hovořit. Děti se dostávají do světa dospělých ihned po tom, co přestanou být kojené. Jsou jim nablízku, pomáhají jim a mezi sedmým až devátým rokem opouští dětský svět úplně. S rozšiřováním školní docházky, především v 17. století, se pohled na ně začíná měnit. Škola poskytuje bezpečný prostor, který je odděluje od světa dospělých. V 18. století se dokonce proměňuje i uspořádání rodiny. Stává se menší a víc se přizpůsobuje právě svým potomkům. Škola je v této době považována jako doplněk rodinné výchovy, čímž ji velmi ovlivňuje. Zasahuje do vztahu mezi rodiči a dětmi a má vliv i na rodičovské plány, které se odvíjí od školních výsledků i doporučení pedagogů. (Štěch, Viktorová 2010, in Kolláriková, Pupala 2010, str. 57-58) Je jasné, že bez fungující komunikace to již nejde.

Téma efektivní komunikace se začíná více probírat v 70. letech 20. století. Do této doby hovořily školní dokumenty především o rodině. Bylo to bráno jako obecné označení někoho, koho škola nezná. Nově se začalo používat slovo rodiče. Za ním se již skrývají konkrétní osoby, se kterými se snaží spolupracovat. (Štěch, Viktorová 2010, in Kolláriková, Pupala 2010, str. 59) Škola se rodičům otevírá a jejich komunikace přestává být jednosměrná. Již se nejedná o pouhé informování o výsledcích žáků nebo jejich prohřešcích. Zpočátku sice jde především o diskuze nad známkami, ale postupně dostávají rodiče možnost aktivně se zapojovat do vzdělávání dětí. V 90. letech se dokonce mění legislativa a umožňuje jim spolurozhodovat o školním dění.

Ke klíčovým argumentům posilování spolupráce obou institucí patří například „*nutnost posilovat demokratické uspořádání vztahů.*“ Dále fakt, že vzájemná kooperace může zlepšovat vzdělávání žáků nebo „*zajišťovat rovnost šancí.*“ Spolupráce také přináší určitou kontrolu škol, které byly dosud veřejnosti zavřené. Rodiče chtějí vědět o životě školy, chtějí mít možnost se do něj zapojovat a to jim je během 2. poloviny 20. století umožněno. (Rabušicová 2004, in Průcha 2009, str. 319)

Nově vzniklé vztahy mezi pedagogy a rodiči mohou přinášet i určité komplikace. Postupně se zvyšuje vzdělanost populace a někteří nejednají se školou s respektem. Žádají vysvětlení a obhájení učitelových postupů i metod, volby učebnic atd. Brzy se začíná ukazovat, že „*kvalita a efektivnost těchto vztahů závisí na osobnostních charakteristikách učitelů i rodičů, jejich*

očekávání a představách a na schopnosti komunikovat a nalézt společnou řeč.“ (Štěch, Viktorová 2010, in Kolláriková, Pupala 2010, str. 61-62)

1.2.1 Modely vztahů mezi rodinami a školami v 2. polovině 20. století

V literatuře se objevují čtyři základní modely vztahů mezi školou a rodinou ve 2. polovině 20. století. Jde o:

- *„kompenzační model*
- *konsenzuální model*
- *participační model*
- *model sdílené odpovědnosti“ (Ravnová 2003, cit. dle Rabušicová 2004, str. 11)*

Kompenzační model se prosazoval především v šedesátých a sedmdesátých letech. Opíral se o myšlenku rovnosti vzdělávacích příležitostí. Pracoval se socioekonomickým zázemím rodin a s faktem, že ne všichni mají možnosti a schopnosti podporovat rozvoj svých dětí. Proto měla přijít na pomoc škola a toto znevýhodnění kompenzovat. Rodiče v tomto modelu představovali spolupracovníky ve výchově a vzdělávání, ale postupy k rozvoji žáků určovala škola.

Konsenzuální model našel největší uplatnění během sedmdesátých a osmdesátých let. Stavěl především na informovanosti rodičů. Škola s rodinou si byly rovné, přesto komunikace probíhala převážně jednosměrně. Postupně byli učitelé vedeni k tomu, aby získávali informace, které pomůžou propojovat školní vzdělávání a domácí výchovu. Oboustrannou komunikací a zapojením rodin do života školy se začínají zabývat i výzkumy.

Participační model uplatňující se v osmdesátých a devadesátých letech považoval rodiče za aktivní a schopné podporovat své děti ve vzdělávání. Bylo jim umožněno přímé zapojení do vzdělávacího procesu. Rodiny se ale musely potýkat s konkurencí v podobě vrstevníků nebo médií a jejich výchovná síla se začala vytrácet. Některé úkoly na sebe tedy musela převzít škola.

Nejvíce diskutovaný je v současné době model sdílené odpovědnosti. Prohlubuje participaci přístup a umožňuje rodičům se ještě více zapojit. *„Zdůrazňuje také společnou odpovědnost rodičů a učitelů za výsledky konkrétních rozhodnutí.“* Rodiče by se měli zapojovat tam, kde to bude mít pro děti smysl. (2003, cit. dle Rabušicová 2004, str. 11-12)

1.3 Rodiče

V této práci je často používáno slovo rodič, ale je jím myšlena celá rodina. Především pokud jde o spolupráci mezi ní a školou. Stejná práva a povinnosti jako na rodiče se vztahují i na jakékoli jiné zákonné zástupce žáků. Nejbližší, kteří o dítě pečují, ho začleňují do společnosti, vytváří mu určité emocionální klima, vštěpují hodnoty, postoje i životní styl. Rodina zajišťuje dětem základní jistoty a společně se školou plní významné výchovné funkce. Na vzdělávání žáků má velký vliv. (Průcha 2013, str. 248)

1.3.1 Role rodičů ve vztahu ke škole

Stejně jako učitelé přistupují individuálně ke každému žákovi, je třeba si uvědomit i individualitu rodičů. Někdo po zapojení do školního dění touží, jiní vše spojené se vzděláváním nechávají raději na učitelích. Důležité je také to, jakým způsobem je škola připravená rodiče do svého života vpustit.

V literatuře se objevují čtyři základní role rodičů:

- „*klientská role*,
- *partnerská role*,
- *občanská role*,
- *role rodiče jako problému*.“ (Šed'ová 2004, in Rabušicová et al. 2004, str. 33)

Rodič jako klient

Rodiče-klienti jsou ke škole spíše pasivní. Jsou závislí na přijímání informací od expertů, kterými jsou v tomto pojetí učitelé. Sami jsou, co se vzdělávání týče, vnímáni jako neprofesionálové. (Viktorová 1992, in Střelec 2004, str. 138) Odborníky jsou naopak na výchovu vlastních dětí, proto vědí, jaké přístupy mají od školy požadovat. Na té závisí, jakým způsobem a do jaké míry bude ochotná požadavky rodičů naplňovat. Musí být připravena na ně reagovat, případně být schopná obhájit své postupy. (Šed'ová 2004, in Rabušicová et al. 2004, str. 33-34)

Rodič jako partner

Partnerský vztah mezi rodiči a školou představuje opačný pól ke klientskému přístupu. Rodič je v tomto případě vnímán jako dostatečně kompetentní a spolu s pedagogy je

odpovědný za rozvoj dítěte. Aktivně spolupracuje s učiteli, podílí se na projektech, propůjčuje škole své znalosti a dovednosti a stává se tak součástí její komunity. (Viktorová 1992, in Střelec 2004, str. 138)

Rodiče se mohou dostat do role výchovných nebo sociálních partnerů. Výchovným partnerům jde především o péči o dítě a jeho vzdělávání. Většinou se na ně nahlíží jako na ty, co se zajímají. Sociální partneři se snaží o rozvoj školy jako instituce. Na učitele mohou působit jako kontroloři, kterými se cítí ohrožení. Oba typy ale jednájí se stejným cílem: prospět svému dítěti. (Šedřová 2004, in Rabušicová et al. 2004 str. 35-36)

Rodič jako občan

Rodiče-občané se ve vztahu ke škole chovají jako k jiným státním institucím. Uplatňují vůči ní svá práva i odpovědnost. Obojí je podmíněno jejich aktivitou a zapojením. Zdůrazňována je především odpovědnost za komunitu školy a princip dobrovolnictví.

Rozdíl mezi klientským a občanským přístupem je v tom, že občan a škola jsou na sobě do jisté míry závislí. Tento vztah v sobě nese potenciál pro jejich spolupráci. Můžeme říct, že občanský přístup je prohloubením partnerství. Rodič-občan je vnímán jako natolik kompetentní, že se může aktivně podílet na věcech týkajících se vzdělávání a rozhodovat o nich.

Setkáváme se i s tím, že rodič vystupuje jako nezávislý jedinec, který od státní instituce vyžaduje jen minimální vztahy. Pokud zaujímá tento postoj i vůči škole, bývá označen jako někdo, kdo nejeví dostatek zájmu o vzdělávání svého dítěte. Škola by v tomto případě měla zdůraznit prvky fungující komunity i její výhody a pokusit se o to, aby do ní rodič vstoupil. Pouze tak může být naplněn potenciál občanského přístupu. (Šedřová 2004, in Rabušicová et al. 2004, str. 37-38)

Rodič jako problém

Skupina problémových rodičů není, na rozdíl od předchozích typů, přesně vymezena. Učitelé se s nimi ale v praxi setkávají, proto je třeba charakterizovat i ji. Literatura pracuje se třemi základními podobami. Jde o rodiče nezávislé, špatné a snaživé.

Nezávislí rodiče se snaží komunikovat co nejméně. Mohou mít jiné hodnoty než škola, proto necítí potřebu s ní spolupracovat. I přesto ji respektují a plní své povinnosti. Větší

problém představují špatní rodiče. Často nejeví žádný zájem o vzdělávání svého dítěte a neplní tedy své rodičovské povinnosti. Do třetí skupiny patří snaživci. Od školy vyžadují přesné informace o pokroku dětí, potřebují vysvětlovat a obhajovat učitelovy metody apod. Komunikace s nimi je časově velmi náročná. Pedagogové také mohou mít pocit, že útočí na jejich profesionalitu a snaží se jim radit, jak by měli postupovat ve vzdělávání dětí. (Šeďová 2004, in Rabušicová et al. 2004, str. 38-39)

1.3.2 Typologie rodičů

Existuje několik typologií, podle kterých lze rodiče dělit. Následující popisuje čtyři skupiny podle „*zájmu a péče o dítě a zájmu o školu.*“

Do první skupiny patří ti, kteří projevují zájem o dítě i školu. Zájem o školu se může projevat snahou o spolupráci ze strany rodiny. Tito rodiče bývají členy školské rady, sponzory apod. Učitelé je vnímají jako bezproblémové. Patří sem také ti, kteří jsou se školou nějakým způsobem spjati. Často v ní pracují, více pronikají do jejího fungování a jsou v bližším kontaktu s učiteli. Dále jde o rodiče, kteří se chtějí podílet na životě školy včetně zasahování do obsahu výuky a struktury dne. V tomto případě záleží především na učitelích, do jaké míry je nechají, aby se zapojili. Jejich snaha může být vyhodnocena jako problém a pedagogům se mohou jevit jako kontroloři nebo rádci. Důležité je tyto rodiče zapojit tam, kde to učitele nevyvádí z komfortní zóny, například na besídkách, jako dozor na výletech apod.

Druhou skupinou jsou rodiče, kteří projevují zájem o své dítě. Je pro ně důležité projevit ho přímo ve škole. Navštěvují třídní schůzky, ale častějšímu kontaktu se vyhýbají. Tito rodiče jsou většinou vyhodnoceni jako bezproblémoví. Nemusí to ale být trvalý stav. Jejich přístup se může změnit především, pokud se něco výrazně změní uvnitř rodiny. Příčinou může být rozvod, úmrtí, problémy v zaměstnání apod. Změnu může způsobit i nově objevený problém u dítěte. Například pokud se zhorší jeho hodnocení a učitel se to snaží řešit, mohou se rodiče bránit tím, že přestanou komunikovat. Pro školu takový rodič začíná představovat problém.

Rodiče, kteří selhávají v některé z rodičovských funkcí, patří do třetí skupiny. Problémoví jsou například ti, kteří se špatně starají o své děti – alkoholici, osoby s psychickými poruchami apod. Jde i o rodiče, kteří výchovu z různých důvodů nezvládají. Oba typy komunikují se školou jen minimálně. Učitelé by měli tyto rodiče hlídat a v zájmu dětí podnikat kroky, které je budou chránit.

Někteří rodiče nespádají do žádné z předchozích skupin a jsou označeni za nezřetelné. Jsou to ti, kteří nemají s výchovou žádný problém, ale nekomunikují. Může to být chápáno jako vyjádření postoje ke škole. I přesto je pro učitele důležité se s těmito rodiči snažit kontakt navazovat. Do školy sice nechodí, ale na děti působí i v oblastech, které se jí týkají. (Kolláriková, Pupala 2010, str. 74-77)

Typologie z pohledu rodičů

Předchozí odstavce se zabývají tím, jak na rodiče pohlíží pedagogové. Ve své praxi takové dělení využívají. Následující část se bude zabývat dělením rodičů, které je užitečné pro ně samotné. Mohou si díky němu ujasnit své potřeby a priority vůči škole a na základě toho se rozhodnout, kam své dítě přihlásí.

Projekt Rodičovská typologie na základě výzkumů rozdělil rodiče do čtyř kategorií podle jejich „*potřeb směrem ke školám*.“ Jsou to rodiče:

- *„angažovaní s jasnou představou,*
- *spořádaní s potřebou kontroly,*
- *komunitní s důrazem na vztahy,*
- *nenároční bez zvláštních očekávání“*

Rodiče budoucích žáků si mohou vyplnit dotazník, který je k jedné ze skupin přiřadí. Kromě popisu daného typu jsou jim nabídnuta i doporučení. Jde především o otázky, které by měli klást škole. Díky nim zjistí, jestli se jejich představy shodují. Výzkum probíhá formou hodnocení výroků. Rodiče i škola se vyjadřují k tomu, jak jsou pro ně důležité nebo nedůležité. Díky tomu je jasně vidět shoda i neshoda. Tento nástroj může výrazně pomoci v rozhodování, na jakou školu dítě přihlásit. (Rodičovská typologie [online, cit. 11. 3. 2021]) Pokud svá očekávání obě strany diskutují již před nástupem do první třídy, mohou zabránit mnoha konfliktům nebo překvapením. Dopředu ví, co od sebe vzájemně čekat, což může výrazně posílit budování dobrých vztahů mezi učiteli a rodinou.

1.4 Učitelé

Učitel je „*obecně osoba podněcující a řídící učení jiných osob, vzdělavatel. Jeden z hlavních aktérů vzdělávacího procesu.*“ (Průcha 2013, str. 326) Samotná definice říká, že

učitel je pouze jedním z hlavních aktérů vzdělávacího procesu. Opět tedy ukazuje na důležitost navazovat kontakt s rodiči a snažit se o spolupráci.

Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA udává kritéria, která by měl splňovat kompetentní učitel 21. století. Byl vytvořen primárně pro využití v programu Začít spolu, kde slouží jako nástroj pro sebehodnocení a má „*motivovat učitele, kteří usilují o zlepšení svých pedagogických kompetencí.*“ (Poche Kargerová 2019, str. 13) Jedna z jeho částí se věnuje právě rodině a komunitě. Hovoří o důležitosti spolupráce školy a rodiny a tvorbě partnerských vztahů.

Partnerstvím mezi učitelem a rodiči se zabývá kritérium, které je podrobně popsáno v kapitole 2.3.1. Další z nich říká, že učitel by měl užívat „*formálních i neformálních komunikačních strategií ke sdílení informací o pokrocích v učení dítěte a dalších informací.*“ K naplnění tohoto kritéria je třeba, aby učitel udržoval s rodiči pravidelný kontakt a informoval je nejen o vzdělávání dětí, ale i o životě třídy/školy, akcích apod. Důležité je také poznávat prostředí, ve kterém děti vyrůstají, protože tak jim lze lépe porozumět. Učitel má rodinám umožnit, aby se spolu potkávaly a mohly se od sebe navzájem učit. Samozřejmostí je zachování důvěrnosti „*informací, týkajících se rodin a dětí.*“

Třetí kritérium zní následovně: „*Učitel využívá k obohacení vzdělávání nabídky zdrojů, které mu poskytují rodiny dětí i širší komunita.*“ V praxi to může vypadat například tak, že zapojuje do výuky témata, „*která korespondují se zkušenostmi dětí ze života ve vlastní rodině.*“ Navazuje přátelské kontakty s těmi, kteří „*mohou obohatit vzdělávání dětí.*“ Poskytuje rodičům pomoc. Nabízí nápady k vytvoření podnětného prostředí pro učení nebo jim pomáhá zorientovat se v informacích a poradenství týkajících se zlepšení rozvoje jejich dítěte. (Kargerová, Krejčová et al. 2011, str. 14-18)

1.4.1 Typologie učitelů

Osobnost, názory a postoje učitelů ovlivňují charakter jejich vztahů s rodiči. Existuje mnoho typologií, které je dělí do skupin podle různých kritérií. V této práci je využita interakční typologie. Z popisu jednotlivých skupin si můžeme odvodit, jakým způsobem nejspíš budou komunikovat s rodiči nebo jak budou ochotni je zapojit.

- „*Direktivní typ. Má vysoké požadavky, je dominantní, rozhoduje sám.*“
- „*Autoritativní typ. Má jasné, srozumitelné, strukturované a logické požadavky.*“

- *Tolerantní typ. Vytváří příznivou atmosféru, nabízí pomoc, spolupracuje s ostatními účastníky pedagogického procesu, má zájem o osobní život svých žáků.*
- *Tolerantně-autoritativní typ. Vede k toleranci a svobodě, organizuje činnosti na základě jasných požadavků k dosažení výchovně vzdělávacích cílů.*
- *Nejistý agresivní typ. „Křičící.“ Opoziční, konfliktní, provokující, nevyzpytatelný.*
- *Represivní typ. Přísně kontroluje, vzbuzuje strach. Je tvrdý a neoblomný. Hodnotí unáhleně a nezvratně.*
- *Drilový typ. Velké úsilí o nastolení pořádku a dosažení cílů při značném vynaložení energie. Vytváří nepříjemnou napjatou atmosféru. (Schneiderová 2003, in Vašutová, Ježková 2015, str. 147)*

Tato typologie popisuje některé typy velmi negativně. Ukazuje ale důležitost povahy učitele na charakter jeho vztahu s rodičem. Každému nemůže vyhovovat partnerství a pro někoho je spolupráce s rodinami ve vzdělávání neodmyslitelná. Je velmi důležité, aby spolu rodiče a učitelé komunikovali a svá očekávání si sdělovali. O to by se měli snažit všichni pedagogové, nehledě na jejich typ nebo přístup.

1.5 Role dětí v komunikaci mezi rodiči a školou

Děti jsou ty, kvůli kterým jakákoli komunikace mezi pedagogy a rodiči vzniká a nelze je tedy opomenout. Přestože nevystupují jako hlavní aktéři, často jsou rozhovorům mezi oběma stranami přítomny. Je důležité si uvědomit, že způsob, jakým spolu dospělí komunikují, se stává určitým vzorem chování pro žáky. Pokud je rodič k učiteli hrubý a žák je tomu přítomen, může to považovat za běžné jednání. Po vzoru rodiče zaujme k učiteli podobný postoj a dostává se tím do problémů. Chová se totiž způsobem, který škola nemůže akceptovat. (Hladíková 2011, in Felcmanová 2013, str. 13) Pokud naopak obě strany jednájí s respektem, dítě získá pocit, že je ve škole jeho rodina vítaná a může mu to pomoci se snáz zapojit do procesu vzdělávání. (Azun 2013, in Felcmanová 2013, str. 15)

Dospělí často zapomínají na to, jak moc mohou děti ovlivnit vztah mezi školou a rodinou. Jsou totiž součástí obou institucí a vystupují v roli prostředníka mezi nimi. Perround je kvůli tomu nazývá dvojími agenty. Již od nízkého věku se můžeme setkat s tím, že děti interpretují informace ze školy po svém a vybírají vhodný čas k jejich předání. Pro dospělé může být náročné tento způsob manipulace poznat a vhodně na něj reagovat. Ztěžuje to také fakt, že komunikace rodičů a školy je většinou nepřímá, často právě prostřednictvím dětí.

(1994, in Kolláriková, Pupala 2010, str. 83) Z těchto výzkumů tedy vyplývá mimo jiné důležitost přímé komunikace. Učitelé se mohou setkávat s rodiči na třídních schůzkách, akcích školy atd. Díky tomu lze zabránit různým dezinformacím a zlepšit tak vztah učitel – rodiče.

Velkou roli hraje také vztah žáka k danému učiteli. Pokud se v jeho hodinách nudí a má špatné známky, nejspíš ho doma nebude vykreslovat v nejlepším světle. Rodiče pak velmi snadno zaujmou proti učiteli obrannou pozici, protože chtějí své dítě hájit. To se negativně odráží i v jejich způsobu komunikace. Naštěstí to platí i v opačném případě, kdy žák chodí domů nadšený a vypráví, co zajímavého ve škole dělal. Rodiče potom nemají důvod být již před setkáním s učitelem rozladěni a jejich komunikace bude nejspíš probíhat bez problémů. (Čapek 2013, str. 39-43)

Shrnutí

Z kapitoly vyplývá především důležitost komunikace mezi školou a rodinou. Na argumenty lze nahlížet z pohledu rodičů i pedagogů a důležité je ještě jednou zmínit jejich společný cíl: usilovat o správný rozvoj dítěte. Ani to zde není opomenuto. Na vztah rodiny a školy může mít velký vliv, protože působí jako prostředník mezi oběma institucemi. Ať už jde o ovlivnění pozitivní nebo negativní, ukazuje na nezbytnost přímého kontaktu učitele s rodiči, protože bez něj jejich přínosná spolupráce není možná.

Než vztah rodičů a učitelů dospěl až k partnerství a snahám o spolupráci, prošel mnoha změnami. Jeho charakter vždy určovala a nejspíš bude určovat škola. Záleží na tom, jak moc je ochotná rodiče zapojit. Významnou roli hraje také osobnost učitele. V každém případě by to měl být právě on, kdo zahájí komunikaci na začátku školní docházky a bude se ji snažit pravidelně udržovat.

Kapitola ukazuje různé pohledy na rodiče a jejich typologii. Nejen žáci a pedagogové mají své individuální potřeby, ale mají je i oni. Zjistit vzájemná očekávání a potřeby je ve vztahu učitel-rodina klíčové. Tím se opět dostáváme k důležitosti komunikace, bez které by to nebylo možné.

2 Efektivní komunikace s rodinou žáků

O tom proč je komunikace mezi učitelem a rodinou důležitá se dozvídáme výše. Následující část práce je věnována principům, které ji pomáhají zefektivnit a zkvalitnit. Jejich dodržování může zabránit mnoha menším či větším konfliktům, které často vznikají pouze ze zbytečných nedorozumění nebo nedodržením základních pravidel.

2.1 O čem je třeba komunikovat

Než se v práci budeme zabývat pravidly komunikace, vyjasníme, „o čem si rodiče přejí být informováni.“ Tímto tématem se zabýval například Feřtek, který ve svých výzkumech zjistil, že rodiče se zajímají o:

- „prospěch dítěte 88%,
- chování dítěte 81%,
- nedostatky a slabé stránky dítěte 77%,
- způsob výuky na škole 70%,
- nadání dítěte, jeho silné stránky 69%,
- akce školy 65%,
- nabídku volnočasových aktivit 63%,
- zařazení dítěte do třídního kolektivu 54%,
- podrobnosti o výletech 51%,
- vzdělávací filozofii školy 36%“

Největší zájem rodičů o známky a chování dětí není překvapením. Nečekaný může být zájem o filozofii školy u víc než třetiny respondentů. Rostoucí zájem rodičů o spolupráci se školou potvrzují i další Feřtkovy výzkumy. Zabýval se také tím, proč rodiče nespolupracují, když chtějí. Nejčastější odpovědí bylo, že „škola nevytváří pro spolupráci podmínky.“ Otázkou samozřejmě zůstává, jestli je to pravý důvod nespolupráce. V každém případě se zde odráží důležitost prvního kroku ze strany školy. (2011, str. 3-5)

Nesmíme samozřejmě zapomínat na to, co potřebují sdělovat učitelé. I ti mají svá očekávání a témata, která chtějí s rodiči diskutovat. Důležité je pro ně informovat o organizačních záležitostech, prospěchu i chování dětí nebo možnostech spolupráce. Pokud se zaměří i na to, co potřebují rodiče, mohou se lépe připravit na setkání s nimi.

2.2 Pravidla respektující komunikace

Komunikace s rodiči žáků má svá specifika a je třeba si uvědomit určité postupy, které ji dělají efektivní. Následující pravidla se nemusí vztahovat pouze na rozhovor mezi učitelem a rodiči, ale rozhodně by v něm měla být dodržena. Pro učitele to může být velkou výzvou, ale přátelská komunikace je základem dobrých vztahů.

Kopřiva ve své knize Respektovat a být respektován uvádí šest efektivních komunikačních dovedností.

- „Vidím (slyším), že... (popis, konstatování),
- *Je...; Je potřeba...; Tohle děláme (tak a tak)...; Pomůže, když...; Když..., tak... (informace, sdělení),*
- *Očekávám, že... Pomohlo by mi, kdyby... (vyjádření vlastních očekávání a potřeb),*
- *Uděláš to tak... nebo tak...? Můžeš si vybrat. (možnost volby),*
- *Jirko, ...! (dvě slova),*
- *Co s tím uděláme? A co si o tom myslíš ty? (Prostor pro spoluúčast a aktivitu)“ (2008, str. 50)*

Popis, konstatování

Při popisu nebo konstatování, dáváme najevo, že jsme si něčeho všimli, aniž bychom to hodnotili. Pozorovaný jev může nebo nemusí být v pořádku. V druhém případě očekáváme nápravu, ale není k tomu potřeba vyslovit jakoukoli výtku. Vyjadřujeme, co se stalo a nepátráme po tom, kdo to udělal. Tón hlasu by měl být přátelský. Pomocť mohou také slova „vidím, slyším, cítím, že...“

Popis můžeme využít i v otázkách a dát tak druhé straně prostor, aby se rozhodla, jestli bude reagovat a jak. Jednou z efektivních komunikačních strategií je popis + otázka „Co s tím uděláme?“ Množné číslo dává najevo, že chceme na řešení spolupracovat a zároveň umožňuje druhé straně navrhnout, jak svou chybu napravit.

Informace, sdělení

Informace a sdělení přináší zprávy o tom, co se kdy bude dít, co se očekává apod. Díky nim se věci stávají smysluplnější a vzniká příjemnější prostředí pro komunikaci. Informace je oznamovací věta, která nechává účastníky rozhovoru rozhodnout o tom, jestli ji využijí nebo

ne. Tím se liší od rad a pokynů, u kterých čekáme, že se druhá strana zařídí tak, jak si představujeme my. Mezi informace patří například dohodnutá pravidla, rady apod. Je pro ně důležitá pozitivní formulace, která navádí ke správnému jednání nikoliv naopak.

Vyjádření vlastních potřeb a očekávání

Další komunikační dovedností je „*vyjádření vlastních potřeb a očekávání*.“ V podstatě jde o druh informací, který sděluje, co my sami potřebujeme. Je dobré naše přání a očekávání formulovat pozitivně. Druhá strana se bude cítit lépe, když uslyší, co si přejeme, než když bude poslouchat o negativních pocitech, které v nás vyvolalo její chování. Tuto dovednost lze zapojovat velmi snadno. Stačí k tomu například slova „*potřebuji, očekávám, pomohlo by mi, kdyby...*“

Možnost volby

Možnost volby je pro partnerský vztah mezi učitelem a rodičem velice významná. Učitel tím dává najevo, že odpovědnost za vzdělávání žáků není jen na něm. Rodič získává dojem, že může svému dítěti pomoci ke kvalitnímu vzdělávání. Správná formulace, která vede druhou stranu k tomu, aby zvažila klady a zápory jednotlivých možností, spočívá v nabídnutí dvou nebo více konkrétních možností. Ty musí být přijatelné pro obě strany, aby se z nabídky nestala manipulace nebo hrozba.

Dvě slova

Dovednost dvou slov je také přenositelná do školního prostředí. Jde o oslovení a jednoslovné upozornění. Příkladem může být věta: „*Terezko, přeživky.*“ Ta rychle a přátelsky upozorní na to, co je potřeba udělat. Dvě slova je dobré využívat jako připomínku po tom, co jsme o dané věci již hovořili. V opačném případě by mohla působit zmatečně, protože oslovený neví, o co se jedná.

Prostor pro spoluúčast a aktivitu

„*Co s tím uděláme? Co navrhuje?*“ Tyto otázky vyvolají v rodičích pocit, že na řešení problémů nejsou sami. Učitel jim chce pomoci a stejně jako oni se snaží, aby jejich dítě bylo co nejspokojenější. Díky spojení této dovednosti s ostatními lze budovat respektující komunikaci nejen s rodiči žáků. (2008, str. 50-77)

2.3 Principy efektivní komunikace s rodiči

Efektivní komunikace může vést ke kvalitní spolupráci rodiny a školy a výrazně tak zlepšit vzdělávání. Učitelé by měli vnímat fakt, že rodiče vychovávají své dítě a mají na něj největší vliv. Proto by se o spolupráci a oboustrannou, respektující komunikaci s nimi měli snažit a to ideálně skrz budování partnerských vztahů. (Poche Kargerová 2019, str. 14)

2.3.1 Partnerské vztahy

Partnerstvím ve výchově se podle Felcmanové „rozumí vzájemný respekt a úcta mezi rodiči a pedagogy, vědomí společné odpovědnosti za rozvoj a vzdělání dětí.“ Pro fungující partnerství je nezbytná aktivita školy i rodiny. (2013, str. 10-13) Žádná ze stran by neměla působit dominantně a zároveň je důležité, aby obě aktivně partnerský vztah udržovaly. Učitelé by téměř automaticky měli být bráni jako odborníci na vzdělávání. Stejně tak je důležité, aby uznávali zkušenost rodičů s výchovou vlastních dětí a jejich poznatky byli schopni promítnout do učení. Takováto úroveň partnerství se může jevit jako pouhý ideál, ale lze k němu směřovat. K jeho naplňování přispěl mimo jiné Terry Bull, který již v roce 1989 doporučil kroky k budování partnerských vztahů.

- „*Informování* – rodiče mají vědět, jak se dítěti ve škole daří, ať již v učení nebo ve vztazích, rovněž jaké má škola vzdělávací prostředky, jak se rozvíjí atd.
- *Vysvětlování* – rodiče by měli rozumět tomu, co se ve škole děje, jakými metodami jsou jejich děti vyučovány a proč.
- *Pozorování* – rodiče by měli dostat možnost nahlédnout do skutečného života školy, nejprve třeba při zvláštních příležitostech (den otevřených dveří, koncerty, sportovní dny apod.) a posléze i do běžného vyučování (přítomnost ve třídě).
- *Participace* – rodiče by měli dostat příležitost skutečně pomoci učiteli, ať již jako výpomoc při akcích mimo školu, při přípravě výukových materiálů nebo jako asistent při výuce.
- *Rozhodování* – s rostoucí znalostí školy a jejího vnitřního života by měli rodiče dostat příležitost zapojit se do procesu rozhodování o škole, jejím kurikulu a rozvoji.“ (cit. dle Trnková in Rabušicová 2004, str. 53-54)

O partnerských vztazích hovoří i Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA. „*Kompetentní učitel 21. století podle něj utváří partnerský vztah s rodinami dětí, nabízí rodinám i dalším*

členům komunity možnost zapojit se do výchovy a vzdělávání dětí, zapojit se do života učící se společnosti.“ Toto kritérium může být naplněno tím, že rodiče mají možnost účastnit se výuky i se do ní aktivně zapojit. Měli by být přizváni k diskuzím „o věcech, souvisejících s životem třídy/školy“ a mít možnost podílet se na rozhodování o nich. Spolupráce je dále podporována, když rodiče dostanou příležitost „*spolurozhodovat o postupech vhodných k podpoře učení a rozvoje jejich dětí.*“ (Poche Kargerová 2019, str. 19)

Výzkumy ukazují, že vztahy školy s rodiči žáků kladou ředitelé na druhé místo v žebříčku priorit. Přesto se na českých školách nejčastěji setkáváme s klientským přístupem. Již od devadesátých let se objevuje potřeba „*povýšit klientství na partnerství.*“ V tomto modelu vztahu by měli být učitelé i rodiče bráni jako rovnocenní partneři pro výchovu i vzdělávání. Podle vzoru západních zemí lze očekávat, že se partnerský přístup bude postupně více uplatňovat i u nás. (Trnková in Rabušicová 2004, str. 52) Pokud o to bude škola usilovat a bude se snažit zapojovat rodiče, může vzniknout „*školní komunita, kterou představují děti, učitelé, vedení školy, provozní zaměstnanci a rodiče.*“ (Poche Kargerová 2019, str. 20)

2.3.2 Transparentní komunikace – pravidla pro komunikaci učitel-rodiče

Efektivní komunikace učitelů s rodiči musí být „*jasná, srozumitelná, explicitní a pravidelná.*“ Měla by vést k tomu, že rodiče budou dobře informovaní o škole i svých dětech. Pedagogové zase získají informace o rodinné situaci i o žákovi. Náročná rodinná situace často pomůže pochopit jeho chování. Pravidelnost potom zaručuje, že škola nekomunikuje s rodinou jen o negativních věcech a předchází tak vzniku obranného postoje, který vůči ní mohou zaujmout. (Felcmanová 2013, str. 23)

Komunikace mezi učiteli a rodinou není snadná. Mnoho dospělých má zažito, jak škola vypadala, když oni sami byli žáky a snahu o spolupráci si nejspíš vybaví jen málokdo. Pravidla, která Feřtek dělí na učitelská a rodičovská, se vztahují na všechny, ať už jde o jakýkoliv typ učitele nebo rodiče. Následující zásady komunikace vznikly jako součást projektu Rodiče vítáni.

„*Pro učitele:*

- *Mluvte s rodičem jako s rovnoprávným partnerem, respektujte jeho důstojnost.*
- *Vnímejte rodiče jako „experta“, který nejlépe zná své dítě.*
- *Komunikujte s rodiči přímo, ne prostřednictvím dítěte.*

- *Berte dítě jako plnoprávnou součást učitelско-rodčovské debaty o něm.*
- *Nevnímejte každý dotaz či kritiku jako osobní útok.*

Pro rodiče:

- *Nedívejte se na učitele jako na protivníka, ale na spolupracovníka při výchově dítěte.*
- *Nejednejte s ním jako s pedagogickým sluhou a respektujte jeho odbornost.*
- *Přicházejte do školy raději se zdvořilým dotazem, ne s odhodláním bojovat.*
- *Ověřujte si informace od svého dítěte, bývají často zkreslené.*
- *Nepomlouvejte nikdy učitele svých dětí a rozhodně ne, když to mohou slyšet.“*
(2011, str. 95)

Tipy k dobré komunikaci shrnuje také Felcmanová. Zmíněny jsou zde především ty, které ještě nezazněly u jiných autorů. Jedním z nich je ocenění druhého. Nejde zde o pochvalu žáka, ale právě rodiče. Tím, že na schůzku dorazil, dává najevo svůj zájem. Důležité je také zdůrazňovat, že jakákoli rozhodnutí jsou společnou prací. Tím se prohlubují partnerské vztahy a odpovědnost za vzdělávání dítěte, která neleží jen na učiteli. Další radou, kterou autorka uvádí je začít setkání pozitivně. Rodiče často čekají, že budou ve škole řešit něco nepříjemného a tomu odpovídá i jejich nálada. V momentě, kdy slyší pochvalu a milá slova, atmosféra schůzky se může velmi rychle změnit k lepšímu.

Dodržením výše zmíněných pravidel učitelé podporují budování dobrých vztahů s rodinou. Nesmí však zapomínat ani na sebe. Pokud při schůzkách potřebují více času na rozhodnutí, vymyšlení řešení, nebo se chtějí poradit s kolegy, mají možnost setkání přerušit a svolat znovu. Jako podporu mohou přizvat výchovného poradce, ředitele/ředitelku nebo jiného kolegu. Cílem je, aby obě strany jednaly s respektem. (2013, str. 42-44)

Rozhovor s rodiči

Vědět, jak správně vést rozhovor a jaké při tom mít na paměti zásady, je půl cesty k úspěchu. Čapek sepsal několik pravidel, která by se měli učitelé snažit dodržet. Jsou to především oni, kdo mohou kladně ovlivnit jeho průběh.

Důležité je, aby rodiče učitelům rozuměli. Není dobré používat odborné výrazy a složité formulace. Autor doporučuje také vyhýbat se přehnaným emocím, mlčení nebo dlouhým monologům. Tím, že má rodič prostor k vyjádření, se obě strany stávají rovnocenné. (Vymětal

1996, Vybíral 2009, in Čapek 2013, str. 569-573) Učitel by měl hovořit přátelským tónem, se zájmem a pochopením. Významnou roli hraje také neverbální komunikace. Je dobré myslet na gesta, kterými řeč doprovázíme i sledovat, jak reaguje druhá strana. Z neverbální komunikace lze poznat, jak se rodiče cítí a rozhovor tomu uzpůsobovat. (2013, str. 569-573)

Atmosféru může zpříjemnit i vhodná volba prostředí. Je důležité neřešit problémy mezi dveřmi nebo dokonce někde, kde není soukromí. Před setkáním můžeme připravit práce žáků, koutek s občerstvením apod. Jde především o to, aby i místo, kde se setkání uskuteční, dávalo najevo zájem. Rodič by měl mít pocit, že si učitel udělal dostatek času a bude se věnovat pouze jemu. (Hladíková 2011, in Felcmanová 2013, str. 41)

Dalším významným prvkem je čas. Ten se musí podřídít potřebám rodiče a učitel by si ho měl vyhradit dostatek, aby nejednal ve spěchu. (Čapek 2013, str. 572-576) Ideální může být návrh více termínů, ze kterých si lze vybrat. Doporučuje se také celou schůzku ohraničit časovým rámcem. Rodiče se pak nebudou bát, že ve škole stráví několik hodin. V případě, že je třeba setkat se s více rodinami, je dobré vytvořit harmonogram, do kterého se zapisují ke konkrétním termínům. (Krejčová 2005, in Felcmanová 2013, str. 41)

Z rozhovorů s rodiči by měl vznikat zápis, který vede sám učitel nebo další přítomná osoba. Díky němu lze později ověřit plnění cílů, které ze setkání vyvstanou. Každé setkání by se k cíli mělo dostat. Obě strany mají v průběhu dohodnout, co od sebe potřebují a stanovit si, kdy se opět sejdou a situaci vyhodnotí. (Felcmanová 2013, str. 42)

2.4 Kde se s rodiči setkávat

Přes pravidla a tipy k vedení respektujících rozhovorů se nyní dostáváme k tomu, kde se mohou učitelé s rodiči potkat. Společně s partnerskými vztahy a transparentní komunikací jsou přímá setkání třetím principem efektivní komunikace. Zabývat se budeme především hromadnou třídní schůzkou, tripartitní schůzkou, akcemi určenými pro rodiče i tím, jak se rodiče zapojují přímo do vzdělávání.

2.4.1 Hromadná třídní schůzka

Třídní schůzka je jedním z nejvýznamnějších komunikačních kanálů mezi školou a rodinou. Dobře pojaté a připravené setkání se stává důležitým nástrojem pro budování partnerských vztahů. Dále je prostředím, ve kterém se rodiče potkávají a mohou sdílet své

dojmy a zkušenosti. Uspořádání takové schůzky je považováno za jeden z nejtěžších úkolů učitele. Pokud se mu to podaří, může z ní mnohé vytěžít. (Čapek 2013, str. 323-328)

První třídní schůzka s rodiči

Ještě než žáci nastoupí do první třídy, je dobré se s rodiči setkat. Obě strany by si měly vyjasnit především svá očekávání a představy o výuce. (Krejčová 2005, in Felcmanová 2013, str. 24) Pokud spolupráce začne už před zahájením školní docházky, rodiče získávají pocit, že jde o samozřejmou součást vzdělávání. (Mertin, Krejčová 2013, in Felcmanová 2013, str. 24) Třídní schůzka k tomu může být ideálním prostředím.

Na začátku se nelze vyhnout velkému množství formulářů, přihlášek a podpisů. Učitelé musí rodiče seznámit s organizačními záležitostmi, ale toto setkání se dá využít i jinak. Lze například hovořit i o filozofii školy. Představit, jak děti pracují během běžného dne, do jakých projektů se zapojují apod. V programu Začít spolu si dospělí na vlastní kůži zkouší, jak vypadá práce v centrech nebo ranním kruhu. Tím se mohou inspirovat všichni učitelé a přispět k lepší informovanosti rodičů. Velkou výhodou této schůzky může být také získání zprávy o žácích. Učitelé si udělají představu o tom, co už zvládají, jak žijí a mohou se díky tomu lépe připravit na svou novou třídu. (Poche Kargerová, 2019)

Nová třídní schůzka

Třídní schůzky samozřejmě neprobíhají jen před zahájením školní docházky. Na většině škol se konají alespoň dvakrát do roka. I tato setkání lze pojmout inovativně a vytěžít z nich maximum. Danou problematikou se zabývá například Čapek, který vytvořil koncept nové třídní schůzky.

V první řadě hovoří o tom, že učitelé by si měli uvědomit důležitost těchto setkání a důkladně se na ně připravovat. Do příprav doporučuje zahrnout i žáky. Mohou vyrobit pozvánky, vyzdobit třídu, uspořádat lavice atd. Příjemnou atmosféru podpoří také vyrobené jmenovky. Žáci k nim dokonce mohou připsat nebo namalovat vzkaz a připravit tak rodičům překvapení.

Učitel při plánování shromažďuje zajímavé výtvary žáků, doplňuje třídu fotkami a připravuje si podklady, aby mohl efektivně využít čas, který je pro schůzku určený. Nad tím by se měl také důkladně zamyslet. Někteří rodiče mají ve škole více dětí a jednotný čas třídní schůzky pro ně může být velmi stresující.

Na začátku setkání je dobré každého pozdravit a vyměnit si s ním alespoň pár vět. Můžeme rodičům ukázat práci jejich dětí, dovést je na místo, zkrátka je individuálně přivítat ve třídě. Začít by se mělo ve stanovený čas a v průběhu se držet harmonogramu, který všichni znají dopředu. Učitel má připravenou prezentaci nebo své povídání doprovází zápisy na tabuli. Během schůzky podporuje diskuzi. Náměty rodičů ihned zapisuje a umožňuje jim komunikovat i mezi sebou. To lze podpořit uspořádáním lavic do písmene U. Všichni na sebe vidí a cítí se tak příjemněji, než kdyby seděli v řadách za sebou. Rodiče také musí vědět, že nebudou veřejně probírány informace o jejich dětech. Na hromadném setkání učitel mluví o pozitivních třídách. Shrnuje, co se povedlo, jak si užili výlet apod.

V závěru mohou rodiče vrátit žákům jejich překvapení: odpovědět na dopis, vyzdobit tabuli nebo hodnotit jejich provedené práce. Po skončení by měla třída zůstat ještě nějakou dobu otevřená, aby rodiče mohli sdílet své zkušenosti, diskutovat a nechat v sobě doznít dojmy z celého setkání. Po hromadných schůzkách často probíhají ještě individuální konzultace s učiteli. Čeká se na ně v dlouhých frontách a rozhovory probíhají za přítomnosti dalších pedagogů v kabinetech. Proto je autor doporučuje uspořádat v jiném termínu, aby rodiče mohli odcházet domů s příjemným pocitem, který získali během schůzky. (2013, str. 454-471)

Třídní schůzka v programu Začít spolu

Začít spolu vnímá třídní schůzku jako příležitost, aby se rodiče setkávali. Je to „*prostor pro nastavení systému komunikace a předávání informací.*“ Společná třídní schůzka je ideální pro diskuzi a oboustrannou komunikaci. Mohou se zde probírat dojmy ze školy nebo rodiny, očekávání, pravidla, hodnocení, možnosti spolupráce i témata, která potřebují probrat sami rodiče.

Při plánování by učitelé neměli zapomenout na „*efektivní využití času.*“ Měli by si dobře připravit časový plán a snažit se ho dodržet. Třídě je dobré uzpůsobit tak, aby v ní byly vidět výsledky učení žáků. Důležitá je přátelská atmosféra, kterou může podpořit například ocenění rodičů. Začít spolu je program, do kterého jsou značně zapojeni a třídní schůzka je ideálním prostorem, na shrnutí a hodnocení společných projektů.

Hromadná třídní schůzka se v tomto programu uskutečňuje již před nástupem dětí do školy. Její součástí je vyplnění dotazníku o představách a očekáváních. Učitelé se tak mohou lépe připravit a zjistit, jaké jsou možnosti spolupráce v jejich budoucí třídě. Dále se rodiče

setkávají na začátku každého školního roku a potom podle potřeby. Obvykle jen dvakrát ročně, protože společná setkání jsou doplněna pravidelnými individuálními konzultacemi. (Poche Kargerová 2019, str. 23-28)

2.4.2 Individuální konzultace

Individuální konzultace jsou protipólem k hromadné třídní schůzce. Jak již bylo řečeno, na té se řeší společné věci, organizační záležitosti a zážitky třídy. Konzultace je prostorem, kde se probírá žák, jeho osobnost a školní výsledky. Účastní se jí rodič, pedagog a často i dítě samotné. Této tripartitní podoby využívá například program Začít spolu. Schůzku vnímá jako místo, kde si obě strany vyměňují informace o dítěti. Domlouvá se zde spolupráce rodiny a školy, diskutuje o pokroku žáka a plánuje se dosažení cílů týkajících se jeho dalšího rozvoje.

Zapojením dítěte do tohoto setkání se na něj přenáší určitá zodpovědnost za vlastní vzdělávání. Jedná se o něm, proto by se mělo schůzky také účastnit. Na tripartitách se rozvíjí také několik klíčových kompetencí. Žák se učí hodnotit svou práci i chování, mluví o spolupráci se spolužáky a o tom, jak se mu v kolektivu daří. Může říct svůj názor a vysvětlit ho, ale vše s respektem vůči ostatním. Rozvíjí se tedy především kompetence k učení, kompetence komunikativní a kompetence sociální a personální.

Konzultace probíhají třikrát až čtyřikrát ročně. Rodiče si vybírají z nabídnutých termínů a zapisují se do harmonogramu podle svých časových možností. Setkání většinou trvá 20 – 40 minut. Učitel by se na něj měl důkladně připravit. Od začátku školního roku sbírat o dítěti informace a ukládat je do portfolia. Na tripartitě je potom může využít jako podklady k hodnocení a zpětné vazbě. V průběhu schůzky se samozřejmě snaží o navození příjemné atmosféry. Nezapomíná chválit a své hodnocení dokládá konkrétními výstupy žáka. Dobré je na konzultaci připravit i rodiče. Doma mohou sami listovat v žákovském portfoliu, zkoušet ho hodnotit nebo vyplnit dotazník o domácí přípravě dítěte. V závěru je důležité uzavření smlouvy. Jsou v ní stanoveny cíle, které budou žáka neustále posouvat ke školním úspěchům. Důležité je říct, co pro naplnění těchto cílů mohou udělat všechny strany, které se tripartity účastní. Vyhodnocení probíhá na další domluvené konzultaci. Je velmi důležité si říct, jak se všem plnění daří, protože bez zapojení žáka, učitele i rodičů nemůže být smlouva naplněna a mohla by ztratit význam. (Poche Kargerová 2019, str. 39-48)

2.4.3 Zapojení rodičů do výuky

Jednou z možností spolupráce je i zapojení rodičů přímo do výuky. Mohou vypomáhat na akcích ve škole i mimoškolních exkurzích, asistovat ve třídách nebo připravovat materiály pro žáky. (Felcmanová 2013, str. 58) Pokud mají možnost se takto na vzdělávání svých dětí podílet, dostávají informaci o tom, že se škola zajímá o své žáky a partnerské vtahy považuje za velmi přínosné. (Poche Kargerová 2019, str. 51, 54)

Ideální může být také zapojit rodiče v jejich oboru. Mohou navštívit školu, dětem svou profesi představit, připravit si různé aktivity. (Krejčová, Kargerová 2003, in Čapek 2013) Snadno se tak zapojí do života školy a získají možnost být přítomni přímo ve výuce. Děti se zase dozvídají o množství povolání, mají možnost se na cokoli ptát a utváří si lepší představu o tom, čím se jejich rodiče živí a co to znamená, když řeknou, že jdou do práce. (Čapek 2013)

Způsobů, jak spolupracovat s rodiči je opravdu mnoho. Škola by se měla snažit jich nabídnout několik, aby si každý mohl vybrat to, co mu nejvíc vyhovuje. Je jasné, že přítomnost dalších dospělých ve vzdělávacím procesu není vždy jednoduchá. Ale jak již bylo mnohokrát řečeno, pomáhá učitelům, rodičům a především dětem.

2.4.4 Akce pro rodiče

Třídní schůzky a individuální konzultace jsou poměrně formální záležitostí. Akce pro rodiče můžou být ideálním prostředím pro tvorbu dobrých vztahů mezi školou a rodinou a mohou podporovat jejich spolupráci. Jde o méně formální akce, na kterých se nepotkávají jen učitelé s rodiči ale i rodiče mezi sebou. Vzniká tak komunita školy, která s sebou nese mnoho již zmíněných výhod.

Den otevřených dveří

Dny otevřených dveří přivádí rodiče do školy a přináší jim možnost více poznat prostředí, ve kterém se děti učí. Významnou roli v organizaci mohou hrát žáci. Na jeden den se z nich stávají průvodci, kteří školu představují, prezentují své práce a pyšní se různými úspěchy. Rodiče také mají možnost nahlédnout do hodin všech pedagogů a pozorovat své děti během vyučování. Zde se ale vyskytuje problém s časem. Většina rodičů nemá možnost v dopoledních hodinách do školy dorazit, takže tato podoba dne otevřených dveří nebývá

obvyklá. Pomoci může velmi časná informace o termínu, ideálně hned na začátku školního roku.

Jde také o další akci, která může proběhnout ještě před nástupem dětí do školy. Rodiče se seznámí s učiteli i školou a udělají si představu o tom, jak se budou jejich děti učit a co očekávat. (Čapek 2013) Do plánování lze zahrnout zkušené rodiče. Mohou se z nich stát poradci a průvodci, kteří se starají o rodiče-nováčky. Komunikace s dospělými, kteří jsou ve stejné roli jako oni, pro ně může být velmi přínosná. Pomocné ruce spolupracujících rodičů můžeme využít i při přípravě prostor, koutku s občerstvením apod. (Felcmanová 2013, str. 60)

Kavárna pro rodiče

Kavárna je další méně formální akcí. Vytváří prostor ke komunikaci s učiteli i rodiči ostatních žáků. Opět může proběhnout před nástupem dětí do prvních ročníků. Rodiče zde získají všechny potřebné informace a utvoří si představu o fungování školy. (Čapek 2013)

V průběhu roku můžeme pořádat kavárny, jejichž součástí budou přednášky s učiteli i dalšími hosty. Témata by měla vycházet z potřeb rodičů. Doporučuje se vyvěsit dotazník, do kterého mohou zapisovat své nápady. Škola jim tak může snadno vyjít vstříc a diskutovat například o párové výuce, uspořádat setkání týkající se Hejného matematiky nebo jiných metod výuky atd. (Felcmanová 2013)

Rodičovský koutek

Koutek není přímo akcí, ale splňuje podobné cíle. Poskytuje rodičům příjemné, neformální prostředí, kde se mohou setkávat a lépe poznávat školu i její komunitu. K jeho zařízení stačí klidně jen malý prostor, který vybavíme tak, aby se v něm chtěli zastavit. Mohou se zde dozvědět důležité informace z nástěnky, prohlédnout si práce dětí a ideálně se na chvíli potkat s ostatními rodiči. Dobré je také vybavení hračkami pro mladší sourozence, knihovnou a zajištění kávy a čaje. Jde o to, aby rodiče cítili, že je pro ně ve škole místo a věděli, že jejich podněty a iniciativa budou vždy vítány. (Poche Kargerová 2019, str. 52-53)

Další tipy na akce pro rodiče

Velmi častou akcí bývají besídky a další vystoupení žáků. Třídy se na ně dlouhodobě připravují a samy lákají rodiče, aby přišli. Do školního prostředí se tak dostávají i ti, kteří se

mu jinak spíš vyhýbají. Důležité je zapojit všechny děti a dát tak najevo, že učitelé se snaží každého rozvinout do jeho osobního maxima.

Na školách se můžeme setkávat i s výtvarnými dílnami. Často jsou tematicky spojené například s Vánocemi nebo Velikonocemi. Charitativní bazary nebo trhy také nejsou neobvyklé. Školy sponzorují například děti v Africe, zvířata v ZOO a pořádají akce, na kterých si rodiče něco kupují nebo přispívají vstupným. Zajímavý může být také sportovní den nebo den dětí, s jehož organizací mohou rodiče vypomáhat. (Čapek 2013)

Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo seskupit několik komunikačních rad a tipů, které mohou pomoci v interakci učitel-rodíč. Lze je použít v jakýchkoli rozhovorech, ale právě pro tento vztah je jejich dodržení velmi důležité. Na příjemné a rovnocenné komunikaci stojí základy spolupráce, která s sebou přináší mnoho již zmíněných výhod.

Partnerství mezi školou a rodinou je považováno za jeden z principů efektivní komunikace. Je důležité, aby první krok k tomuto vztahu udělala škola. Měla by se postarat o dostatečné informování a otevřít se potřebám rodičů, jejich námětům a snažit se vytvořit prostředí, ve kterém budou vítáni.

Možností zapojení rodin do výuky existuje celá řada. Škola by se měla snažit o co nejrozmanitější nabídku, aby si každý mohl vybrat způsob spolupráce, který mu nejvíce vyhovuje. Mohou to být akce pro rodiče, které vytváří méně formální prostředí ke komunikaci nebo jejich zapojení přímo do výuky. Důležité jsou také třídní schůzky a individuální konzultace, které přispívají k informovanosti obou stran. I tato setkání lze pojmout inovativně a výrazně na nich podpořit budování komunity školy.

3 Distanční výuka

„Distanční vzdělávání je jakákoliv forma studia, při níž není studující jedinec pod neustálým dohledem učitele, ale má k dispozici plán, možnost konzultací a je učitelem veden na dálku.“ (Průcha, Míka 2000, in Rokos, Vančura 2020) Běžně je tato forma studia určena těm, kteří nemají možnost se účastnit prezenční výuky. V roce 2020 na ni ale musela přejít téměř polovina studentů z celého světa. Jednalo se zhruba o 862 milionů lidí. (Jackson et al. 2016, in Rokos, Vančura 2020) Pandemie způsobená onemocněním COVID-19 se stala globální a během března zavřelo všechny školy zhruba 107 zemí. (OSN 2020, in Rokos, Vančura 2020) Učitelé, žáci i rodiče se tak museli téměř ze dne na den přizpůsobit neznámé situaci a podřídit se vzdělávání na dálku.

V České republice došlo k prvnímu uzavření škol 11. března 2020. Téměř s okamžitou platností byla zakázána „osobní přítomnost žáků a studentů na základním, středním a vyšším odborném vzdělávání ve školách a školských zařízeních.“ (MZČR 2021) Tento stav trval až do dubna, kdy se opatření začala pomalu rozvolňovat. Nejprve se do škol vrátili studenti posledních ročníků středních škol. 11. května se mohly vrátit i 9. ročníky v maximálním počtu 15 osob. Na první stupeň přišla řada 25. května, ale výuka nebyla povinná a mnoho žáků zůstalo u domácího vzdělávání. (MŠMT 2021) S novým školním rokem se opatření začala opět zpřísnovat. Nejrizikovější okresy musely školy zavřít. Během října přešli na distanční výuku opět všichni žáci i studenti včetně 1. stupně ZŠ. (Vláda ČR 2021) V listopadu se školy otevřely a postupně zase zavřely. Zůstaly pouze 1. a 2. ročníky, které se jako jediné vrátili do školy i se začátkem nového roku. V březnu 2021 se situace opět změnila a prezenční výuka byla zakázána. (Česká správa sociálního zabezpečení 2021)

Následující kapitola se bude zabývat možnými způsoby zprostředkované komunikace. Radami, které mohou učitelé v tomto náročném způsobu vzdělávání využít, a inspirací, jak komunikaci vylepšit. Veškerá výše zmíněná pravidla respektujícího jednání a snaha o spolupráci samozřejmě zůstávají. V distanční výuce je jejich dodržování možná ještě důležitější než dosud. Nová situace s sebou přináší určitá specifika, na která je třeba reagovat.

3.1 Komunikace v době distanční výuky

Distanční výuka potvrdila důležitost spolupráce mezi rodinou a školou a ukázala pozitiva, která s sebou může přinášet. V začátcích bylo třeba udělat několik kroků k jejímu dálkovému

fungování. (MŠMT 2020, Metodické doporučení) Rodiče i studenti potřebovali v první řadě ujistit, že se situace řeší a o všem budou dobře informováni. Nelze odhadovat, jak dlouho zůstanou školy zavřené, proto je třeba udržovat pravidelnou komunikaci s rodinami žáků. Bez ní není dálkové vzdělávání možné. (Daniel 2020)

3.1.1 Pravidla komunikace během distanční výuky

V následující části jsou popsána doporučení, která mohou komunikaci v době distanční výuky ulehčit a zefektivnit. Literatura se shoduje a doplňuje v následujících pravidlech:

- Učitelé komunikují s rodinami žáků pravidelně a informují vždy s předstihem.
- Škola využívá pro komunikaci jednotnou platformu a staví na tom, co je běžné v nedistanční výuce.
- Učitelé pravidelně zjišťují rodinnou situaci a získávají zpětnou vazbu. Na jejím základě upravují způsob dálkové výuky.
- Komunikace se udržuje i s rodinami, které nemají možnost být online.

Při prvním uzavření škol bylo třeba domluvit, kde a jak se bude výuka i komunikace mezi oběma stranami odehrávat. Důležité bylo také zjistit, jaká je aktuální rodinná situace, zohlednit fakt, že se doma vzdělává několik sourozenců, že i rodiče možná pracují z domova a všechno se pokusit sladit. Během druhé vlny bylo možné navázat na již fungující systémy a některé prvotní starosti odpadly. Zjištění rodinné situace mezi to ale nepatří. Školy i učitelé by se měli pravidelně informovat o stavu žáků.

Ideálním nástrojem k tomu je například dotazník. Mohou ho vyplňovat žáci i rodiče a poskytnout tak učitelům představu o tom, jak se s distanční výukou potýkají. Z odpovědí vyvstanou problémy i pozitiva a učitel díky nim může přizpůsobovat a neustále zlepšovat distanční výuku. Zpětná vazba od rodin je tedy velmi cenným materiálem. (ZaS DOMA 2020) Mimo jiné učitel zjistí, které činnosti žákům vyhovují, a může je použít k podporování vnitřní motivace, na kterou by se nemělo zapomínat ani v tomto způsobu vzdělávání. (MŠMT 2020, Metodické doporučení)

Dotazníky mohou zprostředkovat sebehodnocení dětí. Zjistit, v jakém prostředí rodina žije, jestli má možnost učit se venku i získat zpětnou vazbu ke způsobu komunikace se školou. Klíčové pro online výuku je zjištění technického vybavení rodin a schopnost žáků s ním

pracovat. V neposlední řadě by měl být v dotazníku prostor pro jakékoli vyjádření rodičů a otázka, jestli jim učitel může s něčím pomoci. (ZaS DOMA 2020)

Získání všech výše zmíněných informací by nebylo možné bez oboustranné komunikace. Nastavení jejích pravidel tak muselo být po uzavření škol první na programu. Školám bylo doporučeno využívat jednu platformu, kde budou shromážděny všechny důležité informace. Pokud s nějakým systémem už pracují, neměnit ho. Více informačních kanálů způsobuje nepřehlednost a nejasnosti. Každá škola může zvolit své postupy, ale komunikační systém musí být především funkční. Rodiče mají vědět, jak a na koho se v případě potřeby obrátit. (MŠMT 2020, Doporučené postupy)

Povinnost vzdělávat i v době pandemie připadá škole. Nemůže ji tedy kompletně připsat rodině. Ta by měla děti podporovat a kontrolovat, zda plní všechny své povinnosti. Naopak by jejím úkolem nemělo být vysvětlovat látku nebo hodnotit školní práci. Během distanční výuky může žáky vést k samostatnosti a větší odpovědnosti za vlastní vzdělávání. *„Efektivní komunikace mezi školou a rodinou je základem pro to, aby obě strany i dítě samotné mohly plnit své role.“* (MŠMT 2020, Metodické doporučení, str. 21)

Při informování rodičů by se měli učitelé vyvarovat dlouhým, nepřehledným zprávám a zároveň jich neposílat desítky denně. Jak již bylo řečeno, ideálně by měli používat jednu konkrétní platformu, kam budou vše potřebné sdílet. Je dobré určit si konkrétní čas, kdy se budou aktualizace objevovat. Od rodičů se očekávají reakce, proto by i učitelé měli reagovat na podněty rodičů. Ideálně odepisovat do dvou pracovních dnů. Pohlídat by měli také rodiny, které nemohou komunikovat přes internet a domluvit způsob informování, který jim bude vyhovovat.

Program Začít Spolu doporučuje i další tipy, které by mohly komunikaci zlepšit. Jedním z nich je udržení kontaktu i v momentě, kdy je vše v pořádku. V případech kdy není, nabídnout rodičům online konzultaci. Učitelé by měli také respektovat soukromí rodin a pracovat s faktem, že ne všichni chtějí být online.

Výzvy spojené s distančním vzděláváním není lehké překonat. Důležité je, aby se školy s rodinami co nejvíce spojily a čelily nástrahám společně. Pokud udrží pravidelný kontakt a spolupráci bude se jim těžká situace zvládat lépe. Tento názor vystihuje i citace paní učitelky Pelechové, která učí podle programu Začít Spolu. *„Jde to, ale dře to, jak by řekl klasik.*

Podpora rodičů, obrázky od dětí – to je vzácná energie, která pomáhá.“ (ZaS DOMA 2020, 1. díl)

3.1.2 Školní komunikační systémy

Jak již bylo řečeno, škola by se měla snažit využívat jednotný komunikační systém. Je dobré vyjít z toho, na co jsou rodiče zvyklí. Důležitým faktorem je také finanční dostupnost. Samozřejmostí je v dnešní době zajištění ochrany osobních údajů. Celoškolní systémy přináší výhodu v tom, že všechny potřebné informace mohou učitelé i rodiče dohledat na jednom místě. Slouží k hromadné i individuální komunikaci a často poskytují i další funkce, které jsou potřebné pro chod školy. Následující část v krátkosti představí nejpoužívanější z nich.

Bakaláři

Bakaláři s heslem „*mezi školou a rodinou*“ fungují již 30 let. Jde o systém, který využívá přes 60% českých škol. (Bakaláři) Pro komunikaci lze využít například internetovou žákovskou knížku. Mohou zde být shromážděny všechny úkoly a práce žáků i omluvenky a přehled o docházce. Učitelům umožňuje posílat hromadné informace i kontakt s vybranou rodinou.

Edookit

Edookit usnadňuje komunikaci učitelů s rodiči. Je zde možnost zasílání hromadných i soukromých zpráv a lze nastavit potvrzení o přečtení. Přehled rodičů, kteří již zprávu viděli, se tvoří automaticky a učitel ho tak může snadno zkontrolovat. V distanční výuce to může nahradit klasické podepisování a učitel si ověří, jestli se důležité informace dostaly opravdu ke všem rodinám. (#NaDálku)

EduPage

EduPage je informační systém, který umožňuje jednoduchou komunikaci mezi školou a rodinou. Na jednom místě se obě strany mohou rychle dostat k hodnocení žáka, docházce i zadaným úkolům. Tím, že rodiče mají do EduPage přístup, se výrazně zvyšuje jejich informovanost o vzdělávání vlastních dětí. Systém umožňuje také elektronickou evidenci žáků a vytváří tak přehled všech potřebných kontaktů a údajů. (PACHNER vzdělávací software)

Škola OnLine

Další ze systémů, který umožňuje zadávat úkoly, hodnotit a samozřejmě komunikovat jak s žáky, tak s rodiči, je Škola OnLine. (#NaDálku) Tento systém využívá přes 1760 českých škol a nabízí velké množství funkcí. Umožňuje rychlou komunikaci s potvrzením doručení, vedení školní matriky, hodnocení, rozvrhy, docházku i přístup do školní knihovny. (Škola OnLine)

3.1.3 Komunikační nástroje

Kromě školních systémů většina pedagogů využívá i další nástroje ke komunikaci s rodiči. Může jít o e-mail, využití sociálních sítí nebo telefonu.

Email

Emailová komunikace s rodiči je velmi častá. Pokud je dobře nastavená, může být rychlá a efektivní. Učitelé mívají své školní emailové adresy a nemusí tak poskytovat osobní kontakty. Také lze snadno určit dobu, kdy budou odpovídat a nastavit tak jasná pravidla. Mezi nevýhody může patřit špatná orientace v proběhlé komunikaci. Větší důraz musí klást učitelé na přesné vyjadřování, aby nedocházelo k dezinterpretaci. V neposlední řadě by si měli účastníci komunikace uvědomit, že email nemusí být úplně bezpečný a citlivá témata řešit raději osobně.

SMS

Způsob komunikace přes SMS bývá velmi rychlý a umožňuje snadnou odpověď. Využití najde především v případech, kdy je nutné rychlé spojení. Služební telefonní čísla nebývají u učitelů příliš obvyklá. Pokud nechtějí poskytnout rodičům svůj soukromý kontakt, měli by jim dát k dispozici jiný, na který se v případě potřeby mohou obrátit. V případě, že osobní kontakt poskytnou, neměli by zapomenout na stanovení pravidel a hranic.

Telefonická komunikace

Telefonická komunikace se většinou využívá v urgentních situacích nebo pro dohodnutí osobního setkání, spolupráce apod. U těchto hovorů můžeme narazit na problém s nevhodným časem volání. V některých situacích je ale telefonická komunikace nezbytná.

Viber, WhatsApp

Viber i WhatsApp umožňují tvořit skupiny, které spolu mohou být neustále v kontaktu. Učitel může takovou skupinu založit s rodiči i žáky. Lze do ní snadno přidávat fotky, videa a další odkazy. V distančním vzdělávání tak může podpořit komunikaci mezi rodinami. Nesmíme jen zapomenout na ty, kteří nemají přístup k internetu.

3.2 Úskalí distanční výuky

Distanční výuka s sebou přináší mnoho překážek. Pro rodiče a učitele mohou být rozdílné, ale pravděpodobně je nepřekonají bez společné komunikace. Učitelé by se měli zamýšlet nad tím, co rodiny při dálkovém učení trápí a snažit se s nimi problémy řešit. Stejně tak je důležité diskutovat očekávání a potřeby pedagogů, aby se naopak jim mohla dostat pomoc ze strany rodičů.

Následující část práce se věnuje tomu, jak na distanční výuku nahlíží rodiče i učitelé. Poukazuje tím na to, o čem spolu obě strany potřebují komunikovat. Uzavření škol s sebou nepřináší jen samá negativa, takže pohledy obou skupin mohou být doplněny i pozitivními postřehy.

3.2.1 Pohled rodičů

Velmi brzy po uzavření škol se situací rodičů zabývala jordánská studie. Asijské země pandemie postihla dříve než evropské. Díky tomu jsou nám dostupná data, která v Evropě zatím nebyla shromážděna. Výsledky zahraničních výzkumů mohou být inspirací i pro české školství. Na jejich základě lze upravovat školská i státní nařízení a zlepšit tak distanční výuku.

Jordánští výzkumníci se rozhodli získávat data pomocí sociálních sítí. Zaměřili se na příspěvky rodičů, které se vztahovaly k dané problematice, a následně je analyzovali. Z 288 příspěvků vyvstaly čtyři kategorie problémů, se kterými se rodiče potýkají. Jde o překážky osobní, technické, logistické a finanční.

Mezi osobní překážky patří například nedostatek školení a podpory, málo technických znalostí, nedostačující komunikace s odborníky nebo nízká kvalifikace. Aby rodiče mohli pomáhat svým dětem, často si museli osvojit nové technické dovednosti. Naučit se orientovat v programech, které školy využívaly ke vzdělávání. Někteří se dokonce učili školní látku znovu, protože už ji zapomněli. Jiní rodiče s tímto neměli problém, ale uvedli, že neví, jak

informace správně zprostředkovat a vysvětlit. Právě v těchto chvílích byla komunikace s pedagogy nejdůležitější.

S technickými problémy se pojí především špatný stav domácích počítačů nebo jiných zařízení. Častou překážkou je také nespolehlivé internetové připojení. Příspěvek na toto téma vyvolal diskuzi, ve které se ukázalo, že jde o velmi častý problém, se kterým se rodiny potýkají a neví, jak ho řešit.

Logistické překážky byly rozděleny do tří kategorií. První z nich zahrnuje problém s režimem distanční výuky. Rodiče poukázali na to, že situace přišla velmi náhle a oni ani děti na ni nebyli připravení. Někteří projevili nespokojenost s formou výuky. Trápila je především neefektivnost dálkového vzdělávání nebo nedostatek materiálů od učitelů. Objevily se i obavy o úroveň vzdělání dětí. Třetí kategorie poukázala na fakt, že během distanční výuky nemůže učitel okamžitě pozorovat žáky a reagovat na jejich individuální potřeby. Nedostává se jim tak pomoci v momentě, kdy ji potřebují.

Finanční překážky není třeba dlouze vysvětlovat. Pro některé rodiny byl nákup počítačů nebo jiných zařízení nemožný. Problémy se objevovaly i s pravidelným placením za internet, bez kterého se k žákům nedostávaly žádné úkoly.

Výzkum ukázal, že rodiče ke svému zaměstnání a dalším povinnostem přidávají ještě učení s dětmi. Komunikace se školou je tak velmi důležitá. Učitelé mohou rodičům pomoci se složitými úkoly i přizpůsobit výuku dětem podle jejich individuálních potřeb. Rodina zase poskytuje škole nezbytnou zpětnou vazbu o učení i psychickém stavu dětí. (Abuhammad 2020)

Pohledy aktérů vzdělávání na distanční výuku se zkoumaly i v České republice na jedné jihočeské škole. Učitelé, žáci i rodiče vyplňovali dotazníky, které zjišťovaly, jakým způsobem probíhá komunikace, kolik času zabere školní příprava, jaké se vyskytly problémy a jestli s sebou distanční výuka přinesla i nějaká pozitiva. Výsledky výzkumu se vztahují k této konkrétní škole a nemůžeme je tedy zobecňovat.

Ukázalo se, že největší výzvou dálkového vzdělávání se stala pravidelná komunikace a její navození při prvním uzavření škol. Situace nastala velmi rychle a nikdo neměl moc času se na ni nachystat. Učitelé se snažili komunikovat, ale používali k tomu různé prostředky. Informace se tak rozdělily na několik míst a pro rodiče bylo náročné vše uhlídat.

Vekou překážkou se pro ně stal i čas. Kromě svého zaměstnání museli dohlížet, zda děti plní všechny školní povinnosti a pomáhat jim s učením. Necelá třetina rodičů odpověděla, že se s dětmi učí i přes tři hodiny denně. Množství zadávaných úkolů některým připadalo přehnané a ne vždy si s ním věděli rady. Uvítali by více online výuky i hodnocení od učitelů. V dotaznících se objevilo i několik pozitiv. Jedním z nich bylo celkové zlepšení komunikace. Dále rodiče uváděli, že děti jsou samostatnější a jsou s nimi ve větším kontaktu. Pozitivem se stala i flexibilita výuky. (Rokos, Vančura 2020)

3.2.2 Pohled učitelů

Pro učitele je distanční vzdělávání také velkou výzvou. Chybí jim interakce s dětmi i kolegy, hodnocení nebo individualizace cílů a potřeb žáků. (Rokos, Vančura 2020) Snaží se hledat cesty, jak i na dálku učit co nejlépe, ale ne vždy je to jednoduchý úkol. Kdyby se mohli na uzavření škol připravit, pomohla by školení spojená s technickými dovednostmi, dělba práce mezi pedagogy i udržování kontaktů mezi nimi v rámci podpory a pomoci. To bohužel ve většině případů nebylo možné zajistit a učitelé byli ze dne na den hozeni do dálkové výuky bez přípravy. (Daniel 2020)

Ve škole, na které probíhal průzkum, uvedlo 96,6% učitelů, že spolupráce a komunikace probíhala bez problémů. Používali k ní různé platformy a prostředky. Nejčastější odpovědí byl systém Bakaláři nebo email. Méně často se objevoval telefon, Messenger, WhatsApp nebo Skype. Co se týká času stráveného nad přípravou, většina učitelů se jí věnovala dvě až tři hodiny denně. Uváděli, že se připravují déle než v běžném režimu, protože musí kontrolovat a hodnotit každou práci, kterou jim žáci pošlou a více času zabere i tvorba zadání.

Našla se naštěstí i nějaká pozitiva, která učitelé zmiňovali. Někteří si zlepšili své technické dovednosti a chválili práci v klidnějším prostředí. Díky společnému řešení problémů a častější komunikaci zaznamenali zlepšení vztahů s rodiči i větší míru spolupráce. (Rokos, Vančura 2020)

3.3 Školy po návratu dětí

Nelze odhadovat, jak dlouho budou školy uzavřené. Stejně tak nelze vyloučit, že otevření bude trvalé. Návrat dětí nebude jednoduchý a jejich postupná adaptace bude vyžadovat systematickou práci pedagogů. (Rokos, Vančura 2020)

Před učitele tato situace klade mnoho otázek: „*Co všechno nás čeká? Jakou proměnou děti prošly? Budou jiné? Vydržela přátelství a vrátí se všichni? Jak velký stres bude dohánění výuky?*“ Všichni se sice vrátí do známého prostředí, ale do neznámé situace. Seriál ZaS DOMA věnoval této problematice jeden díl a poskytl doporučení, jak dětem vše ulehčit.

První den po návratu do škol

První den po návratu by měly děti především mluvit o prožité zkušenosti a sdílet své myšlenky i zážitky z předešlého období. Vyjádření emocí podporuje důvěru i pocit bezpečí ve třídě. Právě tomu by se měli učitelé věnovat ještě před tím, než začnou dohánět učivo. Když třídu nejprve stmelí a zaměří se na vztahy, učivo se potom bude probírat snáz a děti si ho lépe zapamatují.

Důležité je také seznámit žáky s plánem následujících dní. Díky tomu opadne stres z neznámého a zlepší se atmosféra ve třídě. Dále se doporučuje zařadit do prvního dne třídnickou hodinu, kde mohou děti ventilovat své emoce. Učitel jim během toho může být oporou a připomenout, že s jakýmkoli problémem se na něj nemusí bát obrátit.

První týden po návratu do škol

Během prvního týdne by si měli žáci postupně zvykat na školní režim. Učitelé chválí, oceňují a podporují je ve vzájemné pomoci a spolupráci. Pro někoho může být návrat velmi náročný. Ve třídě by proto mělo vzniknout relaxační místo, kde si může každý odpočinout. Lze zařadit i krátkou písemku, kterou si děti samy opraví. Jejich pozorováním můžeme zjistit, jak jsou naladěni a jestli můžeme přistoupit k dalšímu kroku. Na konci týdne je důležitá druhá třídnická hodina. Každý na ní dostane prostor vyjádřit své pocity a případně si říct o pomoc. Neměli bychom zapomínat ani na rodiče a podat jim informace o tom, jak se návrat do školního režimu daří.

Prvních 6-8 týdnů

Během této doby by se měli žáci adaptovat a vrátit zpět k běžnému režimu. Učitelé musí mít neustále na paměti, že někteří z nich mohou situaci zvládat hůř. Neví, co se jim přihodilo během distanční výuky a proto by měli být připraveni kdykoli poskytnou pomoc. (ZaS DOMA, 8. díl, 2020)

Shrnutí

V této kapitole jsme nastínili náročnost distanční výuky. První uzavření škol přišlo velmi náhle a bylo třeba na něj rychle reagovat. Jednou z největších překážek se stala komunikace mezi školou a rodinou, proto jsou výše uvedeny nejdůležitější rady a postřehy, které ji pomáhají zefektivnit.

Ze zmíněných překážek, se kterými se potýkají rodiče i učitelé, je jasné, že problémy lze vyřešit jedině společně. Školy mohou pomáhat například se zajištěním techniky, rodiny zase přispět svými znalostmi a zkušenostmi. Vzájemné informování je klíčové, protože oboustranná komunikace udržuje pocit sounáležitosti a společné odpovědnosti za vzdělávání dítěte. Výše je popsáno několik nejběžnějších prostředků, které ji mohou zprostředkovat.

Poslední část je věnována době po návratu do škol. Děti zůstávají doma dlouhou dobu a návrat pro ně nemusí být snadný. Přichází do neznámé situace a nikdo nemůže vědět, co přesně se bude dít. I pro tuto dobu již existují doporučení, která mohou situaci ulehčit nejen dětem ale i pedagogům.

Závěr teoretické části

Jedním z cílů teoretické části bylo charakterizovat učitele i rodiče a vyzdvihnout pozitiva jejich vzájemné spolupráce. Dále provést rešerši odborné literatury a zmapovat tak dosavadní stav poznání v oblasti principů fungující komunikace. Posledním z cílů bylo pojmenovat úskalí distanční výuky z pohledu učitelů i rodičů a najít doporučení pro jejich vzájemnou komunikaci a spolupráci v době uzavření škol.

První kapitola se zaměřila na učitele a rodiče. Obě strany charakterizovala a vyzdvihla především důležitost komunikace mezi nimi. Poukázala na to, že jejich očekávání se mohou lišit a ne vždy jsou snahy o spolupráci úspěšné. Pojmenovala také jejich společný cíl, kvůli kterému by o ni ale měly usilovat. Je jím spokojený a správný vývoj dítěte.

Druhá kapitola popsala několik komunikačních rad a tipů, které mohou pomoci v interakci učitel-rodič. Lze je použít v jakýchkoli rozhovorech, ale právě pro tento vztah je jejich dodržení velmi důležité. Příjemná a respektující komunikace je základem pro spolupráci mezi oběma stranami.

Jedním z principů efektivní komunikace je partnerství školy a rodiny. Kapitola poukazuje na to, že dojít k tomuto vztahu není jednoduché. Apeluje na první krok ze strany školy, která by se měla postarat i o pravidelnost komunikace a setkávání s rodiči. Jsou zde uvedeny příklady, jak udělat tyto schůzky užitečné a příjemné. Mluvíme o formálních setkáváních i méně formálních akcích, kde se potkávají nejen učitelé s rodiči, ale i rodiče mezi sebou.

Poslední kapitola teoretické části se zaměřila na distanční výuku. Shrnula její vývoj v České republice a poukázala na náhlost, se kterou přišla. Komunikace se stala velkým úskalím této doby. Bylo třeba nastavit jasná pravidla pro její fungování a vzájemně si vyjít vstříc a pomoci. I pro tuto dobu již existují doporučení, která pomáhají komunikaci zefektivnit. Velmi důležitým se stalo například pravidelné vzájemné informování. I proto jsou v kapitole uvedeny nejběžnější platformy a nástroje komunikace, které lze během distanční výuky používat.

Komunikaci v distanční výuce se bude věnovat i praktická část práce. Zaměří se právě na nástroje, které učitelé využívali, a bude zjišťovat, jakým způsobem se rodiče do distanční výuky zapojovali. Jejím cílem bude především poskytnout příklady dobré praxe, které mohou celou situaci ulehčit nejen pedagogům ale i rodinám.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části byla objasněna důležitost komunikace s rodinou žáků a shrnuty tipy k jejímu zefektivnění. Pozornost byla věnována také partnerským vztahům a jejich výhodám. Kapitola zabývající se distanční výukou se zaměřila na její problémy a rady, jak se s nimi vypořádat. Jedním z největších se ukázala být dálková komunikace s rodiči. Té se věnuje praktická část této práce.

Výzkum se zaměřil na způsoby komunikace v době distanční výuky a na ověřené postupy učitelů. Je jasné, že každému vyhovuje jiný přístup, ale všichni respondenti svou práci pravidelně reflektují a na komunikaci a spolupráci s rodiči se během běžné výuky velmi zaměřují. Jejich rady tak mohou být inspirací a vodítkem, jak si s náročnou situací poradit.

Pro výzkum byl zvolen kvalitativní přístup. Sběr dat probíhal pomocí polostrukturovaných rozhovorů s učiteli 1. stupně ZŠ. Před setkáním s respondenty proběhl zkušební rozhovor. Dopředu bylo připraveno několik otázek a již v průběhu jsme přidávali další. Jednalo se například o doptání se na zpětnou vazbu. Po přepsání rozhovoru a jeho analýze jsme přidali ještě dotaz na třídní schůzky nebo tripartity. Takto upravené otázky se staly podkladem pro další hovory. Snahou bylo, aby byl výzkumný vzorek pestrý a aby se každý pedagog o komunikaci a spolupráci s rodinou zajímal. Učitelé tak byli nejčastěji osloveni na základě doporučení ředitelů škol, které měly komunikaci a spolupráci s rodinou jako součást filozofie.

Pro vyhodnocení výzkumu byla zvolena technika otevřeného kódování, která umožnila ve výpovědích objevit podstatné informace a vztahy. Často i takové, na které jsme se původně neptali a nemysleli. Při analýze vzniklo devatenáct kódů, které byly následně seskupeny do pěti kategorií. Přesnější popis jednotlivých kroků a cílů výzkumu je popsán v následujících kapitolách.

4 Cíle výzkumu

Cílem praktické části této diplomové práce je zmapovat způsoby komunikace učitelů 1. stupně ZŠ s rodiči jejich žáků během distanční výuky. Ve výpovědích pedagogů najít osvědčené rady a na jejich základě vytvořit soubor doporučení pro efektivní komunikaci v distanční výuce. Díky němu lze komunikaci výrazně zlepšit a předejít případným problémům. Tyto poznatky mohou pomoci začínajícím učitelům i těm s mnohaletou praxí. Dálková výuka je nová a neznámá pro všechny.

4.1 Výzkumné otázky

Ze stanovených cílů bylo formulováno několik výzkumných otázek, na které se zaměřily rozhovory s prvostupňovými pedagogy.

1. Jakým způsobem komunikují učitelé s rodinou během distanční výuky?
2. Jaké jsou osvědčené strategie pro komunikaci během distanční výuky?
3. Jakým způsobem jsou rodiče zapojeni do vzdělávání žáků během distanční výuky?

Jako prohloubení tří hlavních výzkumných otázek se rozhovory zaměřily také na to, jakým způsobem začali učitelé s rodinou komunikovat po uzavření škol. Co bylo důležité sdělit a na čem se domluvit, jak pedagogové získávali v průběhu distanční výuky zpětnou vazbu a řešili případné problémy. Pokud probíhaly třídní nebo tripartitní schůzky, ptali jsme se i na ně.

5 Metodologie výzkumného šetření

5.1 Výzkumné metody

Pro sběr dat v praktické části diplomové práce byl zvolen kvalitativní výzkumný přístup. Umožnil získat hlubší a detailnější informace o dané problematice a zjistit, jak lidé „*chápu a prožívají sociální realitu.*“ (Švaříček, Šedřová 2014) Získání detailních a různorodých dat se stalo pro tuto práci stěžejním.

Rozhovor s učiteli

Hlavní výzkumnou metodou pro získání dat se stal rozhovor. Umožnil, kromě sběru faktů, lépe poznat hodnoty a postoje učitelů. Kromě toho bylo možné pozorovat jejich reakce a přizpůsobovat jim průběh setkání. (Gavora 2010) Rozhovor byl polostrukturovaný, takže otázky byly připravené předem a zároveň jsme mohli v průběhu měnit jejich pořadí nebo některé vynechat. Podle sdělovaného obsahu mohly být přidány doplňující otázky, díky kterým jsme se dostali více do hloubky dané problematiky.

Všechny rozhovory probíhaly v průběhu ledna a února roku 2021. V té době se mohly prezenční výuky účastnit první a druhé ročníky. Vyšší ročníky se vzdělávaly doma již téměř deset měsíců. Do školy se mohly během této doby několikrát vrátit, ale vždy to bylo jen na velmi krátkou dobu.

Setkání trvala od 50 do 90 minut. Respondenti věděli o nahrávání a byli ujisti, že data budou použita jen pro účely této práce a budou anonymizována. I tento fakt mohl přispět k tomu, že docházelo k opravdu hloubkovým diskuzím a získali jsme tak mnoho informací o komunikaci v distanční výuce.

Analýza dokumentů

Analýza dokumentů doplnila a mnohokrát i potvrdila obsah rozhovorů. K dispozici jsme měli především přípravy a pracovní listy určené pro dálkově vedené hodiny. I prostřednictvím těchto dokumentů učitelé často komunikovali s rodiči. Dalším významným materiálem se staly dotazníky, kterými učitelé zjišťovali zpětnou vazbu od rodičů. Téměř všichni respondenti tuto metodu použili a hloubkově se zabývali zpracováním odpovědí. Někteří nám poskytli i útržky emailové komunikace, na kterých jsme mohli pozorovat například způsob řešení problémů a obsah rozhovorů mezi učiteli a rodiči.

Dotazník

Dotazník zjišťoval vyučovací styl učitelů. Všichni respondenti ho vyplnili krátce před rozhovorem a během něj tak měli možnost své odpovědi doplňovat a komentovat. Byl sestaven podle Fenstermachera a Soltise, kteří rozlišují styl exekutivní, facilitační a liberální. V exekutivním učitel vystupuje jako manažer výukových procesů. Důležité jsou pro něj propracované výukové materiály a ověřené metody, které zajišťují, aby žáci dosahovali dobrých výsledků. Učitel-facilitátor zjišťuje individuální znalosti žáků, na kterých staví nové poznatky. Pomáhá jim v rozvoji a sebeporozumění. Liberální učitel osvobozuje mysl žáků a pomáhá jim stát se morálně hodnotnými lidskými bytostmi. (2008)

Smyslem otázek bylo zjistit, jak sám učitel vnímá svou roli. Zabývaly se tím, jaký je jeho pohled na vzdělávací cíle, co je pro něj ve škole nejdůležitější a co je jeho největším úkolem. Respondenti volili z nabídnutých možností a měli se přiklonit k jediné z nich. Otázky tedy byly uzavřené. Díky vybraným charakteristikám bylo možné určit, kterému z výše uvedených stylů se učitel nejvíce podobá. Cílem nebylo určit jediný z nich, protože se vzájemně prolínají a doplňují. Šlo především o zachycení hodnot pedagogů a nastínění jejich celkového přístupu.

5.2 Výzkumný vzorek

V rámci sběru dat proběhlo celkem šest rozhovorů. Tři z nich se uskutečnily v přímém kontaktu s učiteli. Další tři musely kvůli opatřením souvisejícím s nouzovým stavem proběhnout zprostředkovaně přes Google Meet. Učitelé byli vybráni na doporučení ředitelů nebo svých kolegů. Hledali jsme takové, kteří na komunikaci a budování partnerských vztahů kladou důraz. Indikátorem bylo například pořádání tripartitních schůzek, otevřenost školy rodině nebo pořádání akcí pro rodiče.

V neposlední řadě jsme se snažili, aby vznikl různorodý vzorek. Hledali jsme začínající i zkušené pedagogy. Rozhovory probíhaly se dvěma učiteli z prvních ročníků a dvěma z druhých. Jednou byla zastoupena čtvrtá a pátá třída. Díky tomu jsme mohli pozorovat mimo jiné rozdíly v komunikaci s rodiči prvňáků a pátáků.

5.2.1 Učitelé

V následujících odstavcích představujeme školy, na kterých jednotliví respondenti učí. Zmiňujeme především inovativní metody, které do svých školních vzdělávacích programů zahrnují. Dále vyhodnocujeme dotazník, který všichni před rozhovorem vyplnili.

Charakteristiky, které zvolili, přiřazujeme k jednotlivým výše zmíněným vyučovacím stylům. Všechna jména jsou v práci změněna.

Pan učitel Radim Kalina

Pan učitel Radim Kalina učí již osmnáctým rokem, v současné době v první třídě na pražské základní škole. Jedná se o inovativní školu, jejímž cílem není pouze předávat vědomosti, ale zaměřit se na člověka v celé jeho podobě. Klíčová je komunikace a zodpovědnost za sebe – své vzdělávání i chování. Setkáme se zde s týmovou prací, projektovou výukou nebo tvorbou map učebního pokroku. Ty pomáhají učitelům individualizovat, což je dalším důležitým aspektem školy. Umožňují pracovat na jednom tématu ve více úrovních a přizpůsobovat se tak například nadaným žákům nebo těm se specifickými potřebami učení.

Při vyplňování dotazníku pan učitel často váhal, pro kterou odpověď se rozhodnout. Do podobné úrovně stavěl například zjištění individuálních znalostí každého žáka a uvědomění si jejich využití. Nakonec vybral u každé otázky jedinou možnost a všemi odpověďmi se zařadil k facilitačnímu vyučovacím stylu. Jeho učitelskou rolí je podle něj průvodce, který pomáhá rozvinout žakovu osobnost. Za svůj největší úkol považuje zjistit, s jakými znalostmi jednotliví žáci do školy přichází a navázat na ně znalostmi novými. Důležité je pro něj také zjištění individuálních potřeb žáka, na základě kterých může přizpůsobovat mimo jiné i vzdělávací cíle. V dotazníku se tedy odrazila především důležitost individuálního přístupu k žákům, což je zakotveno i ve filozofii školy.

Paní učitelka Anna Cerhová

Anna Cerhová je učitelkou ve druhé třídě. Na plný úvazek učí druhým rokem, ale zkušenosti získávala několik let i při studiu. Působí ve škole, která má jasně stanovené své hodnoty. Je to pravda, láska, demokracie, zodpovědnost a svoboda. Pravdou se zde rozumí jasná mysl. Znamená to, že ji všichni říkají a učí se ji přijmout, mají vlastní úsudek, nebojí se dělat chyby a vše co dělají, dělají co nejlépe. Láska charakterizuje dobré vztahy. Důraz je kladen na laskavé jednání, zapojení se do spoluvytváření místa, ve kterém se všichni učí a v neposlední řadě na respektování jedinečnosti každého člověka.

V dotazníku paní učitelka často váhala mezi odpověďmi spadajícími do facilitačního a liberálního stylu. Označila se za filozofa, který inspiruje a pomáhá žákům stát se vzdělanými

a morálně hodnotnými bytostmi. Při rozhovoru k této volbě přidala komentář: „*Myslím, že se to u mě púlí mezi průvodcem a filozofem. Nejspíš jsem víc průvodce, ale chtěla bych být spíš filozof.*“ Důležité je pro ni zjistit individuální potřeby žáků a navazovat na znalosti, které už mají. Tato charakteristika spadá ke stylu facilitačnímu. Ve stejné otázce označila i výchovu morálně hodnotných bytostí, což by ji řadilo k liberálním učitelům. Vzdělávací cíle přizpůsobuje jednotlivým žákům a snaží se rozvinout potenciál každého z nich. Výsledkem je tedy facilitačně-liberální styl výuky, který u sebe paní učitelka sama potvrdila.

Paní učitelka Lenka Kučerová

Pedagogická praxe paní učitelky Kučerové trvá již 29 let. Momentálně učí v 5. třídě na pražské škole, která si klade za cíl smysluplně vzdělávat, rozvíjet osobnost žáka a jeho schopnosti dovést na maximální možnou úroveň. Důležitý je zde individuální přístup k dětem. Učení má být efektivní, což zajišťuje konstruktivistická výuka, metody kritického myšlení, program Začít spolu apod. Žáci získávají dovednost učit se učit, zároveň je u nich podporována vnitřní motivace. Důraz je kladen také na hodnocení učebního procesu, ne pouze jeho výsledků.

Z dotazníku je patrné, že pro paní učitelku je důležitá individualizace a všechny její odpovědi patří k facilitačnímu učebnímu stylu. Za nejdůležitější považuje zjistit potřeby a znalosti všech žáků. Blízká jí je i výchova morálně hodnotných bytostí, což patří ke stylu liberálnímu. Označila se za průvodkyni, která přizpůsobuje vzdělávací cíle a výuku staví na tom, co již žáci znají a mohou se od sebe naučit navzájem.

Pan učitel Pavel Tuháček

Pan učitel Tuháček je v současné době třídním učitelem druhé třídy a působí na stejné škole jako paní Kučerová. Učitelem je již 24 let.

K dotazníku dopsal: „*U každého bodu bych vybral všechny tři možnosti. Ale chtěla jste jednu, tak jednu.*“ S tímto komentářem souhlasí i odpovědi, které zasahují do všech tří vyučovacích stylů, se kterými zde pracujeme. Pan učitel se označil za průvodce, což spadá do stylu facilitačního. Na vzdělávací cíle pohlíží jako na něco daného vzdělávacími programy, co se má dodržet. Žáci potom musí splnit dílčí cíle, aby se dostali do dalšího období charakterizovaného v ŠVP. Tento popis odpovídá exekutivnímu stylu. Dvě z odpovědí ho řadí mezi učitele-liberály. Nejdůležitější je pro něj vychovávat vzdělané a morálně hodnotné

bytosti. Jeho největším úkolem je, aby žáci získali znalosti učiva a věděli, jaký je smysl osvojovaných informací a jak mohou být využity.

Paní učitelka Jitka Pokorná

Jihočeská škola vydává svůj vlastní časopis. Vychází jednou za půl roku a na jeho tvorbě se podílí žáci druhého stupně. Pyšnit se může také několika třídami, ve kterých se vzdělává podle programu Začít spolu. V jedné z nich bychom našli právě paní učitelku Pokornou. Učí již 27 let, v letošním školním roce v 1. A. Činnost celé třídy pečlivě každý den zaznamenává na třídní stránky a vytváří tak kroniku výletů, center aktivit i ostatních společných zážitků.

V dotazníku většina jejích odpovědí patřila k facilitačnímu vyučovacímu stylu. V rozhovoru říkala, že u některých odpovědí váhala. Označila se za průvodkyni, pro kterou jsou důležité individuální potřeby žáků. Těm přizpůsobuje i vzdělávací cíle a snaží se, aby každý dosáhl svého maxima. Jedna odpověď spadala ke stylu exekutivnímu. Největším úkolem je pro ni předat informace a dovést ke znalostem učiva. U této otázky přemýšlela i nad odpovědí patřící k facilitačnímu stylu, která se týkala zjištění individuálních znalostí žáků a navázání na ně. Svou odpověď doplnila komentářem: *„Vybrala jsem tedy to předání informací, ale důležité je hlavně dovést žáky ke znalosti. Ne jen předávat informace.“*

Paní učitelka Božena Ulrichová

Paní učitelka Ulrichová je jednou ze zakladatelek soukromé základní školy poblíž Prahy. Učí již 20 let, momentálně ve 4. třídě. Škola volí velmi inovativní přístup k žákům i metody výuky. Důležitá je zde vnitřní motivace, smysluplnost vzdělávacího obsahu, vztahy, spolupráce s rodinou i mezi dětmi, individuální přístup nebo zdravý životní styl, který podporuje například výuka venku, dostatek pohybu a zdravé stravování. Snaží se zde, aby děti samostatně myslely, četly s porozuměním a uměly pracovat s informacemi. S tím souvisí vyučování Hejného matematiky, metody Sfumato, CLIL, RWCT, projektová výuka apod. Velkou snahou všech je, aby se děti do školy těšily.

Rolí učitele je i podle filosofie školy především průvodce na cestě za vědomostmi, takže paní učitelka nemohla vybrat jinou možnost. Za nejdůležitější považuje, aby se z žáků staly vzdělané a morálně hodnotné bytosti, což je charakteristika odpovídající liberálnímu vyučovacímu stylu. Bylo pro ni těžké rozhodnout se mezi touto odpovědí a zjištěním individuálních potřeb žáků, což by spadalo k facilitačnímu stylu stejně jako její ostatní

odpovědi. Ve své praxi se snaží stavět na tom, co děti už umí a každému přizpůsobuje i vzdělávací cíle. K těm doplnila poznámku, že splnění minima charakterizovaného v ŠVP by měl opravdu dosáhnout každý.

6 Výsledky výzkumu

Pro vyhodnocení výzkumu byla zvolena technika otevřeného kódování. Ta umožňuje získaná data hloubkově analyzovat, pozorovat vztahy mezi nimi a následně je rozdělit novým způsobem. (Švaříček, Šedřová 2014) Přepsané rozhovory a ostatní získané dokumenty jsme rozebrali na jednotlivé úseky, kterým jsme přiřadili odpovídající kódy. Informace byly následně seskupeny a daly vzniknout pěti kategoriím. Každá z nich představuje jednu radu nebo doporučení, které může výrazně pomoci v komunikaci během distanční výuky. Již při prvním pohledu na názvy kategorií je jasné, že pravidla se nemusí vztahovat jen k současné situaci. Právě při ní je ale důležité se nad nimi zamýšlet a jejich dodržováním pomoci sobě jako učitel, žákům i rodinám. V následující části jsou jednotlivé kategorie podrobně rozebrány. Kódy jsou doplněny citacemi z rozhovorů a blíže komentovány. Nejprve uvádíme jejich přehled:

Komunikovat, komunikovat!

- Důležitost komunikace
- Pravidelnost komunikace
- Nástroje komunikace

Bud'te empatičtí.

- Role rodiče v distanční výuce
- Podpora rodičů
- Role učitele v distanční výuce
- Nároky na učitele

Zamýšlejte se nad tím, co vše je potřeba řešit.

- Rodinná situace
- Technické zajištění
- Organizace výuky

Spolupracujte.

- Budování vztahu učitel-rodiče
- Vzájemná pomoc
- Podpora uvnitř školy
- Jednota školy

Získávejte zpětnou vazbu a pracujte na zlepšování.

- Třídní schůzka
- Tripartitní schůzka
- Dotazník
- Email
- Změny během distanční výuky

6.1 Analýza a interpretace získaných dat

Během analýzy přepsaných textů vzniklo devatenáct kódů, které byly zařazeny do pěti kategorií. Jak již bylo řečeno, každá z nich formuluje jedno doporučení pro komunikaci v distanční výuce. Cílem práce bylo především najít ve výpovědích učitelů osvědčené postupy a rady, jak náročnou situaci zvládat. Díky jejich zkušenostem mohla vzniknout konkrétní pravidla pro komunikaci v distanční výuce. Všechna v sobě skrývají jejich doporučení i poučení.

6.1.1 Komunikovat, komunikovat.

Informovanost je jedním z doporučení, které se objevuje i v teoretické části práce. Rozhovory s učiteli to jednoznačně potvrdily. Na komunikaci s rodinou distanční výuka stojí a padá. Největší důraz na ni kladla paní učitelka Pokorná, jejíž citace byla využita pro formulaci prvního doporučení.

„Prostě komunikovat, komunikovat. O tom to jako je.“

Tímto sdělením odhodlaně zakončila náš rozhovor. Vyzdvihla důležitost komunikace a její pravidelnost, což jsou i dva kódy patřící k této kategorii. Dalším se staly nástroje komunikace: email, telefon, třídní web, WhatsApp a Google Classroom.

Důležitost komunikace

O důležitosti komunikace hovoříme i v teoretické části práce. V distanční výuce samozřejmě všechny argumenty platí, ale přidávají se k nim další. Například fakt, že bez komunikace mezi školou a rodinou by se děti nemohly dál vzdělávat. Především po prvním uzavření škol, které přišlo ze dne na den, bylo potřeba vyřešit mnoho organizačních záležitostí. Ujistit rodiče, že se situace řeší a děti se budou učit i nadále. Velmi důležité bylo také říct si svá očekávání a potřeby. Námětů k řešení vzniklo opravdu hodně a budeme se jimi

podrobněji zabývat ve třetí kategorii. Je ale jasné, že bez komunikace nic z výše zmíněného nelze zajistit. Následující citace dokreslují důležitost komunikace.

„Myslím si, že jsme si řekli, co od sebe potřebujeme a pak se to hodně zlepšilo. Rodiče nevěděli jaká tam je ta role jejich a tím, že jsme si to řekli, tak jim to pomohlo si najít tu svoji roli no.“ (paní učitelka Cerhová)

„Rodičům jsem navrhla, jak si to představuju, zkusili jsme, jestli to funguje a hned jsme naběhli.“ (paní učitelka Pokorná)

„Já jsem chtěl ty rodiče hlavně nezahltit, takže už jsme dopředu všechno spolu řešili.“ (pan učitel Kalina)

„Potřebovali jsme ty rodiče úplně na všechno. Potřebovali jsme, aby pomohli dětem s připojením, aby je naučili s tím zacházet. Pak jim pomáhali připravovat pomůcky, učebnice. Museli jsme s nima všechno dohodnout...“ (paní učitelka Ulrichová)

Pravidelnost komunikace

V několika rozhovorech se objevila slova jako řád nebo systém. Po rozkrytí jsme zjistili, že se jedná především o pravidelnost komunikace. Respondenti poukázali na to, že je důležité neustále udržovat kontakt. V momentě, kdy je nějaký problém ale i tehdy, když je všechno v pořádku. Neustálý tok informací mezi oběma stranami zajišťuje distanční výuku. Rodina i učitelé o sobě vědí a mohou si být vzájemnou oporou. Velký důraz na řád a pravidelnost kladl například pan učitel Tuháček.

„Ti, kdo byli na chatách, tak věděli, že vždycky v půl čtvrté budou úkoly na zítra.“

„Oni si z toho ti rodiče udělali takový rituál. Vždycky v pět hodin šli na procházku, vzali si ve škole úkoly na zítra a dělali to tak každý den.“

Pravidelnost komunikace byla v tomto případě velkým pomocníkem především pro rodiče. Věděli, že každý den ve stanovený čas přijde informační email s úkoly i dalšími informacemi k výuce. Mohlo jim to ušetřit stres z neustálého kontrolování komunikačních kanálů a, jak říkal i pan učitel, pokud byli mimo domov, věděli, že když se večer dostanou k internetovému připojení, už objeví vše, co potřebují na následující den.

Pravidelnost vychvalovala i paní učitelka Cerhová. Díky ní se na situaci rodiče velmi rychle adaptovali a ona tak mohla začít velmi efektivně pracovat již několik dní po uzavření škol.

„Ty rodiče prostě věděli, že každé den přijdou informace sem a sem, věděli, že když se nebude dít nic hrozného, tak na konci týdne přijde mail se shrnutím a kdyby něco, tak si můžeme dát vědět.“

„Vždycky jsme jim posílali plán na celý týden a ten se prostě v neděli večer musel objevit.“

Na předchozí větu kladla paní učitelka velký důraz a z jejího chování to vypadalo, že stanovený čas je pro ni také jakýmsi hnacím motorem, který ji vede k dokončení rozdělaných úkolů. Kromě toho, že rodiče pravidelnost uklidnila a umožnila jim velmi rychle „najat“ na distanční výuku, tak sloužila i jako motivace paní učitelce.

V tomto plánu se samozřejmě rodiče dozvěděli, co se bude dít následující týden. Paní učitelka je zde velmi podporovala a zdůrazňovala nabídku jakékoli pomoci. Zároveň řekla, co by od rodičů potřebovala a jak by měli v následujících dnech dětem pomáhat. (příloha č. 1)

Nástroje komunikace

Nástrojů, které mohou být využity ke komunikaci, je opravdu mnoho. Uvádíme zde ty, které učitelé zmiňovali a používali. Vyzdvihneme především jejich pozitivní zkušenosti. Negativní poznámka přímo spojená s komunikačním nástrojem se objevila jen jedna.

„My jsme používali Zoom i s dětma i s rodičema a mě se to jako líbilo to prostředí. Pak někdo přišel s tím, že Zoom je škodlivý a museli jsme přejít na Meety.“

Tímto paní učitelka Pokorná mimo jiné pojmenovala jeden z problémů distanční výuky, který nemusí být na první pohled vidět. Jde o soukromí a ochranu osobních údajů účastníků komunikace. V případě problémů přináší následná změna platformy mnoho potíží. Všichni se musí učit pracovat a orientovat v novém prostředí a přichází tak o čas, který by mohli využít efektivněji.

Všichni respondenti ve svém rozhovoru několikrát zmínili email. Využívali ho k zadávání úkolů, zjišťování zpětné vazby nebo informování rodičů. Někteří také uváděli, že ho používají především, když je potřeba něco rychle řešit. Email umožňuje snadnou odpověď a může tak být vhodným nástrojem. Navíc ho školy využívají i v běžné výuce a rodiče jsou na něj zvyklí.

„Píšu, když je něco akutního nebo něco, co potřebuju říct všem.“ (paní učitelka Kučerová)

Dvě pedagožky uvedly, že používají telefon. Obě se shodly, že pouze v akutních situacích a že nejde o běžný komunikační nástroj. Telefon je přeci jen velmi soukromý a ne všichni chtějí, aby rodiče tento kontakt měli.

Novinkou distanční výuky se stal WhatsApp. Tři z respondentů uvedli, že pro dálkovou komunikaci vytvořili skupinu pro rodiče právě v této aplikaci. Její předností, i když pro některé pedagogy to může být spíše negativum, je především rychlé spojení. Telefon upozorní na zprávu a během několika sekund může být učitel s rodiči v kontaktu. Paní učitelka Ulrichová toho využívala pro shrnutí dne a připomenutí důležitých informací.

„Nám docela funguje WhatsAppová komunikace. Máme skupinu a rodiče jsou zvyklí, že tam vždycky do jedné zprávy shrnu ten den.“

„Domluvili jsme se, že když třeba chci, aby mi děti něco poslaly, tak jim to tam připomínám, že to nestačí říct jenom dětem.“

Mnoho škol začalo využívat Google Classroom. Ten slouží primárně ke komunikaci s žáky, zadávání úkolů, sdílení materiálů apod. Především v nižších ročnících učitelé věděli, že rodiče dětem s učením pomáhají a dostanou se i do tohoto prostředí. Komunikovali s nimi prostřednictvím komentářů, které je možné psát individuálně každému žákovi. Využívali je k hodnocení, protože se zobrazovaly u konkrétních prací.

„Hodně se mi osvědčil Google Classroom. Tam máme ty jednotlivé předměty a můžu tam psát komentáře. Rodiče je vidí, kolikrát odpoví a k té komunikaci pak dochází snadno.“ (pan učitel Kalina)

Poslední zmíněný nástroj byl třídní web. Zmínily ho dvě paní učitelky, které na něm shromažďují všechny důležité informace. Objevuje se zde zadaná práce, organizační záležitosti školy, aktuality apod. Web se jeví jako ideální prostředek komunikace, ale obáváme se, že pokud by byl založen až při distanční výuce, rodiče by na něj nebyli zvyklí a některé důležité informace by jim tak mohly unikat.

„Já každé den píšu takovej report na naše třídní stránky. Rodiče jsou zvyklí tam chodit tak jsem poskytla takovej jako servis tím.“ (paní učitelka Pokorná)

6.1.2 Bud'te empatictí.

Vzniklá situace je pro všechny nová a náročná. Učitelé, rodiče i žáci, si kvůli distanční výuce musí osvojovat mnoho dovedností a znalostí. Na učitele jsou kladeny velké nároky a stejně tak rodiče se dostávají do neznámých situací a stojí před úkoly, se kterými si nemusí vědět rady. Uvědomění si toho, že distanční výuka je náročná pro všechny a že nikdo neví, jak by se v ní měl správně chovat, je dalším z pravidel vycházejících z našeho výzkumu.

Pedagogové by se měli zamyslet nad tím, co teď rodiče trápí a do jakých nových rolí se dostávají. Naopak od nich by se jim měl dostávat respekt a pochopení.

V rozhovorech učitelé často mluvili o profesních dilematech spojených s distanční výukou a náročných situacích, do kterých se kvůli ní dostali. Všichni si také uvědomovali neobvyklou pozici rodičů a projevovali velkou empatii. Součástí této kategorie se staly kódy role rodiče, role učitele, nároky na učitele a podpora rodičů.

Role rodiče

Roli rodičů během distanční výuky ovlivňovalo mnoho faktorů. Jedním z nich bylo stáří žáků. Někteří pedagogové komunikovali s rodinami především po prvním uzavření škol a dále se snažili organizační záležitosti řešit s dětmi samotnými. Byl to případ například paní učitelky Kučerové.

„Já mám páťáky a ty děti jsou už hodně samostatný. Pracujou i samy a ty rodiče vlastně nejsou moc potřeba.“

Dalším faktorem je přístup učitele. Metody práce i způsob dálkové výuky, který zvolí, roli rodiče ovlivní. Ve výpovědích jsme objevili několik pozic, které rodiče zastávali. Pro účely výzkumu jsme je pojmenovali následovně: technici, kontrolóři/hodnotitelé, poradci, informátoři a motivátoři. Situaci rodičů zachytil pan učitel Tuháček. Formuloval tím mimo jiné výzvu, která před nimi stojí.

„Rodiče teď dělají něco úplně jiného, než dělají normálně. Ale oni jsou ten stavební kámen, bez kterého to nejde.“

Role techniků v distanční výuce je velmi důležitá. Děti na prvním stupni si z počátku často neuměly poradit s počítačovými programy, řešit problémy s připojením apod. Kromě toho rodiče skenovali práce žáků a díky tomu se jim mohla dostat potřebná zpětná vazba od učitelů.

„Rodiče museli ty děti připojit, zapnout kameru, vypnout mikrofon. Taky fotili práce, nahrávali je na ten Classroom a tak.“ (pan učitel Kalina)

Někteří se dostávali také do pozice kontrolorů/hodnotitelů. Dva z učitelů prosili rodiče o pomoc právě v podobě kontrolování prací žáků. Ušetřili tak čas, který by strávili stahováním fotek, opravováním a opětovným skenováním a posíláním žákům zpět. Nechtěli opravovat několikastránkové úkoly a rodičům tak kontroly trvaly maximálně deset minut. V tomto

případě bylo důležité vyjasnit si, že pokud si nebudou vědět rady, mají práci poslat učiteli. Stejně tak říct, že úkolem není žákům cokoli vysvětlovat a že učitel pouze potřebuje získat zpětnou vazbu, která by se mu ve třídě dostala každodenním pozorováním, což teď není možné.

Poradci pomáhali žákům s probíranou látkou. Radili jim a dost často i vedli jejich práci. Možná i díky tomu, že jsme pro výzkum vybírali inovativní učitele, tato rodičovská role některým vadila. Ve třídě by se totiž dalo krásně pracovat s chybou nebo hledat více řešení. V distanční výuce k tomu často kvůli rodičům nemohlo dojít.

„Ne vždycky je dobrý, že tam jsou, protože nenechaj ty děti vůbec mluvit a pořád jim říkaj, jak je to správně.“ (paní učitelka Kučerová)

Role poradců se velmi lišila u žáků z prvních tříd a naopak u pátáků. U nižších ročníků učitelé předpokládali, že rodiče s dětmi sedí a pomáhají jim a většinou tomu tak bylo. Starší žáci už tak velkou pomoc nepotřebovali. Rozhodně to ale byla jedna z rolí, se kterou mohli mít rodiče problém. Probíranou látku už si nemuseli pamatovat nebo nevěděli, jak ji vhodně zprostředkovat a dělali tak něco, co není jejich oborem.

Úkolem informátorů bylo zprostředkovávat komunikaci mezi rodinou a školou. Bez toho by se učitel nedozvěděl, jak se dětem daří a jestli potřebují s něčím pomoci. Někteří rodiče žáky omlouvali, pokud se nemohli účastnit výuky nebo kontaktovali učitele, pokud něco nezvládali. Poskytovali tak cennou zpětnou vazbu.

Rodiče, kteří se dostali do role motivátora, mohli výrazně pomoci svým dětem. Distanční výuka je náročná a jakákoli podpora po dlouhé době domácího učení je přínosná. Zmínila to například paní učitelka Ulrichová, jejíž čtvrtáci už se doma vzdělávají skoro rok. Někteří učitelé do této role rodiče postavili sami. Skrz zadání úkolů se tím snažili v dětech probudit chuť k práci.

„Oni to měli nacvičit a ukázat rodičům, takže to vlastně chtěli umět co nejlépe, aby se pochlubili.“ (pan učitel Tuháček)

Naplnění všech výše zmíněných rolí je pro rodiče velmi náročné a neznámé. Kromě pomoci dětem to s sebou ale přináší ještě jedno pozitivum, které zmínila paní učitelka Cerhová. Díky distanční výuce někteří rodiče více pochopili její práci a vztah učitel-rodiče se tak prohloubil a zlepšil.

„Oni mi pak psali, že si mysleli jak je to jednoduchý někoho něco naučit a vůbec si nedovedli představit, kolik komponentů tam je k té jedné věci.“

Role učitele

„Já jsem teď taky spíš redaktor než učitel.“

Pan učitel Tuháček, který každý den několik hodin připravoval pracovní listy, narazil na to, že i učitelská práce se změnila. Role vzdělavatele zůstala, ale konkrétní práce vypadala jinak. Učitelé stále připravovali hodiny i úkoly pro žáky, jen v jiné formě než byli zvyklí. Vymýšleli organizaci dálkové výuky a udržovali systém, na kterém se dohodli s rodiči. Novými metodami museli získávat i zpětnou vazbu a snažit se výuku neustále vylepšovat a přizpůsobovat. Ještě více se posílila důležitost role komunikátora. V běžné výuce by její pravidelnost měla zajišťovat škola a v distančním vzdělávání zrovna tak. Jde o jediný způsob, jak mohou zůstat obě strany propojené a společně úspěšně učit děti i v tomto období.

Paní učitelka Cerhová popsala, že do některých rolí jí stavěli rodiče. Tím, že byli zvyklí na tradiční výuku a pamatují si svoji školní docházku, i jí stavěli do role tradiční paní učitelky. Situaci řešila tím, že se rodičům hodně otevřela. Popsala své myšlenky a postupy a kladla důraz na to, že výuka ve škole vypadá úplně jinak než ta, kterou teď vidí. Zhodnotila to jako dobrou zkušenost, protože ve výsledku se celkově zlepšily vztahy mezi ní i rodiči. Následující citace ukazuje, že k tomu nedošlo jen díky otevřenosti, ale pravděpodobně i díky tomu, že paní učitelka s rodiči řešila své potřeby a očekávání.

„Oni mi furt všechno posílali. Já jim říkala, já nejsem váš policajt, abych Vás kontrolovala. Já vím, že to děláte nejlíp, jak můžete, ale já nepotřebuju kontrolovat vás. Potřebuju jen vědět, když ty děti něco nezvládaj.“

Nároky na učitele

Uzavření škol přišlo ze dne na den a učitelé se na něj nemohli přichystat. Nikdo nevěděl, jak správně postupovat a jednat, protože situace byla pro všechny nová. Neexistovaly žádné metodiky ani nápady a každý tak musel objevovat svůj systém a zkoušet, jestli funguje nebo ne. Kód nároky na učitele se objevil ve všech rozhovorech, přestože otázka, která by na ně přímo mířila, nepadla. Ukázala se tak náročnost distanční výuky, ale za výpověďmi jsme rozkryli i obrovskou chuť učit a touhu učit dobře. Přes velké obtíže všichni učitelé neustále pracovali na zlepšení, projevovali snahu pořádat zábavné online setkání pro děti, komunikovali skoro dvacet čtyři hodin denně. To všechno dokázalo obrovskou motivaci

k jejich práci. Kdyby motivace mohla být pravidlem a dalo by se jí snadno dosáhnout, určitě by se objevila i v našem výzkumu. Jde totiž o největšího pomocníka ve všech náročných situacích.

Respondenti často zmiňovali technické nároky. Mnoho z nich nemělo velké zkušenosti a dovednosti a museli se tak rychle učit a přizpůsobovat. Situaci řešili online kurzy a především spoluprací s ostatními kolegy i rodinou.

„Začala jsem teda nepoznamenaná ničím, ale všechno mi bylo vysvětleno.“ (paní učitelka Pokorná)

„Nějaký Meet to jsem vůbec neuměl, Skype jsem nikdy nepoužíval, takže pro mě to bylo virtuálně úplně mimo.“ (pan učitel Tuháček)

Paní učitelka Kučerová hodně přemýšlela nad hodnocením, které pro ni bylo velkým dilematem. Nevěděla si rady s tím, co hodnotit a co ne. Zda hodnotí práci dětí nebo rodičů. Kladla si i otázku, jak má ocenit ty, co pracují na 150%, aby je motivovala. Nakonec přešla na slovní hodnocení. Vyvstal ale problém s tím, že v pátém ročníku žáci známky potřebují kvůli přijímacím zkouškám a ona tak musela známkovat, přestože to nebylo podle jejích představ.

„Jak mam řešit, že neodevzdal práci, protože ho to nebaví. Já se mu nedivím, že je to po takový době nuda, ale netuším, jak to řešit.“

Tři z respondentů také zmínili přítomnost rodičů ve výuce. Shodli se na tom, že to není úplně příjemné, ale nejde o nic hrozného. Paní učitelce Pokorné vadilo, když rodiče kolem dětí chodí, telefonují nebo vaří oběd. V rozhovoru s paní Ulrichovou se objevilo, že rodiče děti během výuky češou nebo je oblékají a narušují tím průběh hodiny. Paní učitelka Cerhová řešila, že je pro ni přítomnost rodičů nekomfortní, protože nevidí realitu, ale spíše formu práce, která se příliš podobá frontální výuce. Nikdo z učitelů si nevěděl rady s tím, jak situaci řešit.

Velmi často se objevovala také časová náročnost. Déle trvala příprava, informování rodičů i hodnocení prací. Dva z respondentů řekli, že jsou téměř neustále na telefonu nebo emailu a snaží se rychle řešit problémy, aby pomohli rodinám. Všechny tyto nároky se promítly do celkového vyčerpání učitelů.

„Ta únava už je strašně znát. Na rodičích, dětech i na mě je to vidět. Nejde tam ta energie zpátky vůbec v tý distančce.“ (paní učitelka Ulrichová)

Podpora rodičů

Výše zmíněné role rodičů byly nepřímo pojmenované respondenty. Dali tím najevo, že si náročnost uvědomují a snažili se je podporovat a pomáhat jim, co nejvíce mohli. Největší pomocí bylo zjišťování zpětné vazby a rodinné situace, kterým se budeme věnovat v následujících kategoriích. Ve výpovědích jsme ale objevili drobné krůčky, kterými učitelé rodiny podporovali.

U vyšších ročníků se objevovala snaha co nejvíc věcí řešit s dětmi a rodiče příliš nezatěžovat. Pan učitel Kalina vyjednával vše dopředu, aby se mohl přizpůsobit a rodiče nezahltit. Pan učitel Tuháček rodiče prostřednictvím pracovních listů oceňoval a motivoval. Připisoval do nich krátká hesla, kterými dával najevo mimo jiné to, že chápe těžkou situaci rodičů a váží si jejich práce.

„Vydržme!“

„Dobrá práce! Přeji hezký víkend.“

„Doporučená přestávka 15 minut – rodičům doporučuji silnou kávu.“

Jeho zamyšlení ilustruje následující citace.

„Přemýšlím, jestli někde nerezignovat a nedat tu energii jinam, zkusit ji nějak vlít těm rodičům.“

6.1.3 Zamýšlejte se nad tím, co je potřeba řešit.

Respondenti pojmenovali, že nejčastěji s rodiči komunikovali kvůli organizaci výuky, rodinné situaci a technickému zajištění. Může se zdát, že jde o samozřejmou věc, ale v praxi tomu tak nemusí být. Je pravděpodobné, že kdyby byli vybráni jiní učitelé, kód rodinná situace by se vůbec nemusel objevit. Proto vzniklo i toto pravidlo, které shrnuje, co učitelé s rodiči vyjednávali. Výpovědi respondentů jsme přeformulovali do otázek, které mohou učitelé pokládat sobě i rodičům a komunikaci tak zjednodušit a výuku zefektivnit.

Organizace výuky

Organizace distanční výuky by mohla být tématem na samostatný výzkum. Respondenti o ní často mluvili, proto o ní ve zkrácené podobě hovoříme i my a přinášíme souhrn toho, co bylo potřeba vyřešit po uzavření škol.

Kde se budou objevovat úkoly pro žáky? Učitelé nejčastěji používali Google Classroom a vyzdvihovali jeho přehlednost a možnost tvořit složky pro jednotlivé předměty. Další možností byl třídní web. Ten ale neumožňuje přímé odevzdání prací a komentování úkolů.

Budeme se scházet online? Na jaké platformě? Online výuku nevyužil pouze jeden respondent. Bylo to z důvodu, že učí první třídu a nepřipadalo mu vhodné žáky připoutat k obrazovkám. Výhody online setkání spatřovali učitelé v tom, že mohou okamžitě pomoci a žákům poradit. Důležité pro ně také bylo, že žáci zůstali v kontaktu a spolupracovali spolu i na dálku. Pro výuku využívali Google Meet nebo Microsoft Teams.

Jaký budeme mít v distanční výuce systém? Pod tuto otázku spadá četnost setkání a jejich čas, jestli se bude třída držet rozvrhu nebo ne atp. Každý z respondentů pracoval tak, jak mu nejvíce vyhovovalo. Někteří se drželi rozvrhu a jiným se osvědčila varianta jeden den/jeden předmět. Chválili především ušetření času s neustálým hledáním pomůcek. Nevýhodou tohoto systému mohl být fakt, že žáci si látku připomínají až po týdnů a mohou ji tak snáz zapomínat. Na otázku týkající se systému výuky si musí každý odpovědět podle svých potřeb. Důležité je, ji s rodiči řešit a domlouvat se.

Jak budeme individualizovat? Velmi brzy učitelé naráželi na to, že pro někoho je zadaných úkolů moc a pro někoho málo. Určili tak minimum, které musí vypracovat všichni a rychlejším žákům zadávali náročnější úkoly a výzvy navíc. Dva respondenti zmínili, že nabízeli individuální konzultace. Přizpůsobili se časovým možnostem dítěte a dovysvětlili mu, co bylo třeba.

Rodinná situace

K nastavení distanční výuky bylo třeba zohlednit také rodinnou situaci. Zjistit možnosti rodičů, jejich případné problémy a pokusit se vyjít vstříc co největšímu počtu z nich. V souvislosti s rodinnou situací si lze klást tyto otázky.

Jak spolu budeme komunikovat? Tato otázka patří primárně k nástrojům komunikace. Považujeme ale za důležité ji zde znovu zmínit, protože pokud se obě strany nedohodnou na této základní věci, další komunikace ani zjišťování rodinné situace není možné.

Kolik je v rodině sourozenců? O sourozencích se zmínili čtyři z respondentů. Považovali za důležité s rodiči vyřešit, jestli jsou schopni dětem pomáhat nebo všem zajistit připojení. Ve spojitosti se sourozenci někteří pozitivně hodnotili jednotný školní systém. Všechny třídy

fungovaly například přes Classroom a rodiče se tak nemuseli učit orientovat v různých prostředích.

Kolik času mohou rodiče dětem věnovat? Jak již bylo řečeno, rodiče se dostávají do role učitelů, ale neznamená to, že by zároveň nevykonávali své povolání. Učitelé ve svých třídách zjišťovali, jestli někdo může dětem v dopoledních hodinách pomáhat, jestli rodiče sami pracují z domova a potřebují tak další počítač nebo jestli jsou schopni být během výuky dětem nablízku.

Jak komunikovat s rodiči-cizinci? Tohoto tématu se dotkla paní učitelka Cerhová. Popsala situaci, kdy se jí jedna z rodin vůbec neozývala. Po čase zjistila, že maminka je v cizině a tatínek nerozumí češtině. Řešila to tím, že mezi kolegy našla překladatelku, která tatínkovi vysvětlila důležitost komunikace a připomněla, že žákyně musí plnit své povinnosti a odevzdávat úkoly. Na základě toho se ozvala maminka, která česky umí a nadále pravidelně začala komunikovat ona. Tento případ pravděpodobně není ojedinělý. Rodičů, kteří nerozumí, je více a je třeba na ně myslet. Je možné sehnat překladatele, formulovat informace co nejjednodušším způsobem a i s těmito rodinami kontakt udržet.

Mohu nějak rodinám pomoci? Tuto otázku by měli učitelé pokládat nejen sobě, ale především rodičům. Díky ní zjistí, jestli nezapomněli na něco důležitého. Získají komplexnější informace o rodinné situaci a budou tak moc výuku přizpůsobit podle individuálních potřeb.

Technické zajištění

Technické zajištění je k distanční výuce a komunikaci nezbytné. Není ale samozřejmostí, že každý má přístup k internetu nebo několik počítačů, na kterých může výuka probíhat. I v této oblasti tak vyvstalo několik otázek, které je dobré si položit.

Mají všichni počítač nebo jiné zařízení, přes které se mohou připojit? V některých rodinách není technická vybavenost běžná. Několik učitelů tuto překážku řešilo. Žáci si následně půjčovali vybavení ze školy a problém s nezapojením do výuky se tak velmi rychle vyřešil. Pomoc ze strany školy mohly potřebovat i rodiny s více potomky, kteří potřebují být připojeni ve stejný čas.

Můžu posílat materiály na vytištění? Tiskárna doma už není tak obvyklá jako počítač a děti, které se k tisku nedostaly, bylo mnohem více. Učitelé na základě toho buď úplně přešli

na online materiály, nebo zřídili místo, kde si mohly děti práci vyzvednout. Často na dveřích školy nebo na vrátnici měly k dispozici pracovní listy na další den nebo týden.

Budeme pořádat školení týkající se nových platforem? Tři ze škol udělaly rodičům online kurz. Seznámily je s novým prostředím, ukázaly, kde najdou potřebné informace, zadané úkoly i jakou formou může probíhat komunikace se školou. Naučili je také, jakým způsobem se dostanou na online setkání, a jak přihlásí své děti. Jedna ze škol vyráběla manuál, kde bylo vše krok po kroku nafocené a vysvětlené. Díky tomu se mohli rodiče k informacím kdykoli vrátit a sami si poradit.

Jak zadávat práci dětem, které jsou mimo domov? Řešení této otázky je velmi individuální. Někteří byli schopni jednou za den stáhnout zadanou práci a s učiteli se jen domluvili na pozdějším odevzdávání. Pokud internetové připojení nemohlo být zajištěno, řešili to tak, že žák na nějakou dobu plnil pouze úkoly v učebnicích a pracovních sešitech.

6.1.4 Spolupracujte.

Respondenti uváděli, že spolupráce s rodiči je momentálně hodně omezená. Nemohou se konat žádné akce a propojení školy a rodiny v méně formálním prostředí tak není možné. To co školy vybudovaly před uzavřením, se do distanční výuky mnohokrát promítalo. Rodiče nabízeli pomoc a snažili se o spolupráci i na dálku.

Často zmiňovaná byla také podpora kolegů. Předávali si tipy na aktivity, pomáhali si s technickými záležitostmi a motivovali se, když bylo nejhůř. Součástí této kategorie se staly kódy vzájemná pomoc, budování vztahu učitel-rodič, podpora uvnitř školy a jednota školy.

Vzájemná pomoc

Učitelé se snažili pomoci rodinám, jak jen to šlo. Dokazují to mimo jiné výše zmíněné zkušenosti se zjišťováním rodinné situace, zajištěním techniky, individuální dopomoci, podpory atd. Tato pomoc nebyla jednostranná. Z výzkumu vyplynulo, že téměř všem respondentům byla nabídnuta pomoc ze strany rodičů. Uváděli, že s nimi mají přátelské vztahy, běžně společně pořádají různá setkání a rodiče se chtěli zapojit i na dálku.

Základní vzájemnou pomocí bylo společně se dohodnout, říct si svá očekávání a zjistit, co komu vyhovuje. Na základě toho se rodiče nabízeli jako technická pomoc. Ze svého zaměstnání znali používané platformy a pořádali krátké kurzy pro učitele. Společně s nimi

také v průběhu výuky systém upravovali nebo přicházeli s nápady na originální aktivity pro děti.

Učitelé uváděli, že spolupráce s rodiči jim chybí. Když se rozhovor dostal k tématu online akcí, říkali, že by to mohla být zajímavá zkušenost, ale chybí jim energie potřebná k organizaci. Pozitivní zkušenost měla paní učitelka Kučerová, která vztahy s rodiči velmi chválila.

„Jedna maminka říkala, já bych to vánoční setkání klidně zorganizovala.“

Budování vztahu učitel-rodič

Partnerský vztah s rodiči byl jedním z kritérií, podle kterých byli respondenti vybíráni. Při analýze tedy nebylo velkým překvapením, že o rodičích všichni mluvili přívětivě a vztahy s nimi hodnotili jako přátelské. V distanční výuce mohl tento nastavený přístup pomoci.

„Tím, že s rodičema máme příjemnej vztah, to najelo na nějakym běžnym hovorovym povídání.“ (paní učitelka Kučerová)

Budování partnerského, nebo alespoň dobrého, vztahu s rodiči je dlouhodobý proces, který by měl začít ideálně hned při prvním setkání. Distanční výuka pro to není příliš vhodnou dobou, ale k pozitivním změnám mohlo dojít i nyní. Učitelé i rodiče se dostali do stejné neznámé situace. Řešili podobné problémy a museli se vzájemně přizpůsobit. Častěji spolu komunikovali, při online výuce si *„viděli do obýváků“*, jak řekla paní učitelka Kučerová a vzájemně si pomáhali. Díky tomu se vztahy s některými rodiči zlepšily. O zhoršení žádný z respondentů nehovořil.

„Ty rodiče si ke mně našli takovou důvěru najednou. Před tím si třeba říkali, že jsem mladá učitelka, a co můžu vědět a teď jsem si je fakt získala a máme mnohem otevřenější vztah.“ (paní učitelka Cerhová)

Podpora uvnitř školy

Spolupráce v běžné ani distanční výuce nemusí být omezená pouze na učitele a rodiče. Velkou podporu mohou najít kolegové mezi sebou a někteří se mohou spolehnout i na své vedení. Často si pomáhali s organizací vzdělávání a zajistili tak například výuku všech předmětů nebo si rozdělili povinnosti spojené s komunikací s rodiči.

„Kolegyně z družiny se zabývaly huděbkou a výtvarkou, takže děti nepřišly vlastně ani o výchovy.“ (Pan učitel Kalina)

„Díky bohu za asistentku. Ona často komunikovala třeba s problémovějšíma rodičema a to byla teda obrovská výhoda.“ (paní učitelka Kučerová)

Oporu v řediteli našel pan učitel Tuháček, který s ním řešil technické věci a zjišťoval od něj první zpětnou vazbu na vymyšlený systém výuky. Velmi hezky o vedení školy mluvila také paní učitelka Cerhová.

„My máme hroznou výhodu, že ředitel hodně předjímá, co se stane. Takže my hned první den po zavření měli školení na Teamsy, on nám hrozně pomohl a hned po víkendu jsme mohli začít.“

Učitelé se spolu domlouvali také na rozvrhu. Museli zajistit výuku předmětů, které učí jiný než třídní učitel. Pan učitel Tuháček s kolegy řešil situaci týkající se sourozenců svých žáků. Zjišťoval od nich jejich systém výuky i časovou organizaci a mohl se tak co nejvíce přizpůsobit.

„My jsme měli takové socializační setkání. Přišli úplně všichni. Já zjistil, že třeba od půl jedné už by měly být počítače volné a přišli teda všichni.“

Paní učitelce Ulrichové se dostávalo velké pomoci také ve sborovně. Škola, na které učí, je velmi otevřená potřebám všech. Kolegové jsou tak zvyklí si vzájemně radit, pomáhat i sdílet své zkušenosti. Podpora někoho, kdo řeší podobné situace, může být pro učitele jedním z největších pomocníků. Problémy v komunikaci s rodiči se zde řešily velmi často.

Jednota školy

Teoretická část práce hovoří o výhodách jednotné komunikační platformy pro celou školu. Náš výzkum tato tvrzení potvrdil a vyplynuly z něj i další výhody, které jsme zatím nezmínili. Například pan učitel Tuháček a paní učitelka Kučerová, kteří učí na stejné škole, mluvili o dodržování rozvrhu. Po nějaké době distanční výuky ho nařídil celé škole pan ředitel. Vyřešily se tím například problémy s výukou anglického jazyka a dětem toto nařízení zajistilo i výuku výchov. Rodiče se snadněji orientovali v tom, co budou žáci potřebovat za pomůcky a mohli se s nimi snadno nachystat na učení.

Jako další výhoda vyplynula z výzkumu jednotná platforma pro online setkávání. Učitelé se hromadně zaškolili a tím pádem dovedli pomoci žákům během hodin. Škola také mohla všechny rodiče proškolit nebo připravit návod. Výhodu spatřujeme i v tom, že si mohli rodiče pomáhat vzájemně mezi sebou.

Často zmiňovaný byl Google Classroom. Rodiče se díky němu snáz zorientovali v zadaných pracích, na první pohled viděli termíny odevzdání a mohli tak dětem více pomáhat nebo je kontrolovat. Další výhodou pojmenovala paní učitelka Kučerová. Díky celoškolní platformě nemusela zjišťovat, co je dobré a co není a dostalo se jí také pomoci s ovládním daného programu.

„Já jak tomu moc nerozumím, tak jsem čekala, jestli bude fungovat něco společného. Což se pak stalo.“

6.1.5 Získávejte zpětnou vazbu a pracujte na zlepšování.

Zpětná vazba je pro učitele důležitá v jakékoli situaci. O tom co zjišťovat hovoříme výše. Tato kategorie přináší nápady, jak zpětnou vazbu získávat nebo kde se s rodiči „potkat.“ Hovoří také o konkrétních změnách, které v průběhu distanční výuky udělali naši respondenti. Patří sem kódy třídní schůzka, tripartitní schůzka, dotazník, email a změny během distanční výuky.

Třídní schůzka

Hromadnou třídní schůzku pro rodiče pořádala například paní učitelka Cerohová. Velmi brzy po uzavření škol rozeslala emaily, kde zvala na toto dobrovolné setkání. Přidala předběžný harmonogram schůzky a rodiče tak mohli vyhodnotit, jestli je pro ně setkání přínosné nebo ne. Vytvořila tím prostor, kde mohla domlouvat, jak bude výuka vypadat a další organizační záležitosti. Schůzka pro ni byla přínosná a stejnou formu setkání zvolila i na podzim při opětovném uzavření škol. Rodičům připomněla komunikační platformy, poradila s technickými záležitostmi a rozebírala s nimi změny oproti jarnímu dálkovému vzdělávání.

Zkušenost paní učitelky Pokorné byla podobná. Před schůzkou poslala rodičům dotazník a získala tak od nich zpětnou vazbu na distanční výuku. V průběhu třídní schůzky se držela jednotlivých bodů, které komentovala a vyhodnocovala. Pokud bylo potřeba, dohodla se s rodiči, co změnit a zhodnotila takto celý dotazník. Měla vysokou účast a setkání hodnotila velmi pozitivně. Na jeho základě změnila několik drobností a výuku tak vylepšila a přizpůsobila většině rodin.

„Jeli jsme po těch bodech dotazníku. Já věděla, co mám říkat, bylo to věcný a bylo to fajn.“

Někteří z respondentů třídní schůzku plánovali, ale nakonec ji neuskutečnili, protože se děti vrátily do škol. V tomto případě setkání odkládali. Po pár dnech školního učení jim nepřipadalo vhodné a jeho termín odložili.

Tripartitní schůzka

Online tripartitní schůzky pořádali tři respondenti. Byli na ně zvyklí v běžné výuce a cítili potřebu je uspořádat i distančně. Paní učitelka Kučerová nabídla dobrovolné setkání a domluvila se s deseti rodiči. Nižší účast komentovala tím, že někteří doufali v rychlý návrat dětí do škol. Jejich formu se snažila co nejvíce přiblížit klasické tripartitní schůzce. Žáci se na ní hodnotili a jejich práci komentovala i paní učitelka. Rodiče měli také prostor k vyjádření a shrnovali domácí výuku, její pozitiva i negativa. Na konci si žák stanovil cíl a všechny tři strany se dohodly, co mohou udělat k jeho naplnění.

Tripartity pořádala i paní učitelka Ulrichová. Jejich průběh se odehrával na základě dotazníku pro děti i rodiče. Během schůzky tak docházelo k sebehodnocení i shrnutí distanční výuky. Velký důraz kladla paní učitelka na poskytnutí pomoci a řešení případných obtíží. Díky partnerským vztahům s rodiči si i ona mohla říct o pomoc, když ji potřebovala. Společnými silami potom mohli problém vyřešit. Zajímavostí jejich tripartit byla možnost svolat je kdykoli. Mohl tak učinit učitel, rodič i žák. Využívali toho i v distanční výuce a při potížích tak zůstali v kontaktu a nikdo nebyl na řešení sám. Na konci rozhovoru paní učitelka s úsměvem shrnula komunikaci s rodiči i možnost svolávání tripartit.

„Naši rodiče se s námi nebojí komunikovat a to je dobře, to jsme celou dobu chtěli.“

Paní učitelka Pokorná se na tripartitních schůzkách sešla, až na jednu výjimku, se všemi rodiči. V rozhovoru říkala, že jsou zvyklí spolupracovat a chtějí se zapojovat. To mělo na vysokou účast jistě velký vliv. Objevili jsme ještě jedno specifikum, které mohlo rodiče nalákat. Společně s dětmi paní učitelka během online výuky připravila pozvánku. Šlo o video, ve kterém byl shrnut naplánovaný program, čas a další organizační záležitosti. Každý žák se dostal ke slovu a zval své rodiče.

Časová náročnost se objevovala nejen u příprav na hodiny, ale i v souvislosti s tripartitami. V online prostředí je třeba vynahradiť si na ně více času, než při přímém setkání.

„Já si myslela jeden trojúhelník tak 20 minut, pohoda. Ani náhodou! Hodina to byla, krát 24 dětí, to máte den.“ (paní učitelka Pokorná)

Dotazník

Čtyři z respondentů využili dotazník pro získání zpětné vazby. Pan učitel Tuháček ji získával prostřednictvím emailu. O tomto způsobu budeme hovořit níže. Pan učitel Kalina je třídním v prvním ročníku a jeho žáci neměli, v době našeho rozhovoru, distanční výuku tak dlouhou dobu jako starší ročníky. Navíc vše diskutoval s rodiči dopředu a systém výuky opravdu vycházel vstříc co nejvíce z nich. Nepotřeboval tedy zjišťovat například, jestli všem vyhovují časy online setkání, protože už dopředu se na nich s rodiči dohodl. Případné problémy vzniklé v průběhu výuky řešil individuálně většinou přes email.

Paní učitelka Kučerová v dotazníku zjišťovala technické vybavení rodin, časové možnosti, zkrátka ověřovala funkčnost distanční výuky. Snažila se rodiče co nejméně zatěžovat, proto k otázkám přidala i nabídku odpovědí a oni mohli jen vybírat vhodné odpovědi. Přidala i otázku týkající se potřebné pomoci nebo jakýchkoli dalších sdělení. Dotazník automaticky zaznamenával odpovědi, takže byly okamžitě vidět přehledné výsledky. (příloha č. 2) Snadno mohla také dohledat, kteří rodiče ještě nehodnotili.

„Bylo to výborný a byl to pro mě největší podklad. Už vim, který rodiny jsou v pohodě a který maj problém s něčím.“

Paní učitelka Pokorná zvolila pro dotazník Google formuláře. (příloha č. 3) Výsledky se automaticky zapisovaly do tabulky v programu Excel online. Také nechtěla, aby rodiče odpovědi vypisovali a ke každé otázce jim nabídla několik možností. Kromě chtěné zpětné vazby pro ni výsledky byly i motivací. Rodiče jí psali hezké vzkazy a děkovali za její práci.

Email

Emailová komunikace se ukázala být u našich respondentů nejčastějším způsobem kontaktu s rodiči. Zpětnou vazbu tak učitelé získávali téměř neustále. V případě problémů se rodiče ozývali právě na email a učitelé tak rychle věděli, co je třeba zlepšit nebo změnit. Pan učitel Tuháček prostřednictvím emailu zjišťoval zpětnou vazbu od všech rodičů. Položil jim několik otázek, na které odpovídali. Přál si, aby získané odpovědi nebyly anonymní, proto zvolil tento způsob. Dalším důvodem bylo, že rodiče jeho žáků jsou na emailovou komunikaci zvyklí. Získávají díky ní všechny důležité informace, takže i pro zpětnou vazbu pan učitel tuto formu zachoval.

Odpovědi zanesl do přehledných grafů a okomentoval je. (příloha č. 4) Rodičům výsledky přidal k připraveným pracovním listům pro žáky. Poděkoval za vyplnění a shrnul, jakým způsobem se na základě získaných odpovědí změní další výuka.

Změny během distanční výuky

V rozhovorech jsme mnohokrát zavedli řeč i na to, jaké změny učitelé v distanční výuce udělali. Týkaly se především organizace výuky a vždy byly prováděny na základě zpětné vazby a snahy vyjít vstříc co nejvíce rodinám. Na konkrétních situacích můžeme pozorovat, které postupy se učitelům neosvědčily a proč i pozorovat, jak byli spokojeni s novým systémem.

Velmi často učitelé zmiňovali, že mezi prvním a druhým uzavřením škol došlo k několika sjednocením. Pan učitel Kučera hovořil o zavedení Google Classroom. Rodiče volali po přehledném prostředí, ve kterém by mohli snáz kontrolovat zadanou práci a pomáhat dětem. Zejména rodičům žáků z nejnižších ročníků tento jednotný systém ušetřil spoustu času.

Pan učitel Tuháček zmínil nařízená online setkání. Týkalo se to především druhého stupně, takže on zůstal u pracovních listů, ale mnoho učitelů to dovedlo k online výuce, která u starších dětí přináší velká pozitiva. Ve svém systému změnil pouze frekvenci zadávání úkolů. Pracovní listy už nevytvářel každý den, ale jen v pondělí, středu a pátek. Na zbylé dny zadával cvičení z učebnic. Menším počtem úkolů ulehčil dětem, ale především sobě, protože přípravy mu trvaly nemalý počet hodin.

Změny se týkaly i rozvrhů. Paní učitelka Kučerová ho musela začít dodržovat, aby vznikl jednotný řád a systém. Naopak paní učitelka Ulrichová rozvrh zrušila. Nevyhovovalo jí neustálé připravování pomůcek, kterým ztrácela s žáky spoustu času. I rodiče psali, že děti vystresovaně běhají po domě a s celou rodinou hledají pravítka nebo potřebné sešity.

Pravidelná reflexe, získávání zpětné vazby a neustálé vylepšování výuky vedlo k tomu, že si učitelé začali být jistí svou prací a objevili své správné postupy.

„Když to náhodou ještě někdy nastane, tak vim, že se toho bát nemusíme.“ (paní učitelka Pokorná)

„Vychytali jsme ten systém už v první vlně a teď jsme naskočili do zajetých kolejí.“ (pan učitel Tuháček)

Shrnutí výzkumu a diskuze

Diplomová práce si kladla za cíl zmapovat způsoby komunikace v době distanční výuky, najít příklady dobré praxe a vytvořit soubor doporučení, který ji může vylepšit. V praktické části jsme došli k pěti pravidlům, která byla formulována na základě výpovědí učitelů. Každé z nich v sobě nese konkrétní zkušenosti, osvědčené rady i tipy k vylepšení.

První z doporučení hovoří o důležitosti komunikace a apeluje na její pravidelnost. Zároveň doporučuje vyzkoušené komunikační nástroje a shrnuje jejich výhody i nevýhody. Druhým pravidlem je snaha o empatii. Snažíme se v něm nastítnit překážky rodičů i učitelů a doporučujeme oběma stranám, aby se snažily o vzájemné pochopení a jednání s respektem. S tím souvisí pravidlo týkající se spolupráce. Výzkum ukázal, že i navzdory uzavření škol o ni někteří usilují a současné problémy řeší společně. Čtvrté z doporučení shrnuje vše, na čem by se měli učitelé s rodiči dohodnout. Ve formě návodných otázek tak poskytuje přehled věcí, na které bychom neměli nezapomínat. Poslední z pravidel se věnuje zpětné vazbě. Klade důraz na její získávání a zahrnuje i způsoby, kterými ji lze získávat.

Doporučení pro komunikaci v distanční výuce jsme shrnuli i v teoretické části práce. Z mnoha zdrojů jsme čerpali jednotlivé nápady a ve výzkumné části se je snažili ověřit a doplnit. Jedním z cílů se v průběhu získávání dat stala také snaha o seskupení a ucelení dokumentu, který by shrnoval všechna pravidla na jednom místě. V některých pravidlech jsme se zcela shodli s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Jedno z jejich doporučení znělo: „*Komunikace je základ.*“ (MŠMT 2020, Doporučené postupy) Apelovalo na nastavení jasných komunikačních systémů a pravidelné udržení kontaktu. Toto absolutně potvrdili naši respondenti.

Další z doporučení MŠMT znělo: „*Respektujte měnící se realitu. Zvažte aktuální možnosti žáků i rodičů v konkrétní škole*“ (MŠMT 2020, Doporučené postupy) Dodržení tohoto pravidla naši respondenti také prokázali. Každý z nich zmiňoval náročnou situaci rodičů a snažil se jim vyjít vstříc. Zároveň si uvědomoval náročnost své práce a snažil se jí čelit.

Na zpětnou vazbu upozorňoval seriál programu Začít spolu. Týkala se žáků a jejich učení, ale i rodičů a jejich potřeb. „*A co rodiče? Jak zvládají svou novou roli? Co je pro ně obtížné? Nepotřebují s něčím poradit?*“ (ZaS Doma 2020, 1. díl) Její důležitost opět potvrdili všichni naši respondenti. Mluvili o neustálém vylepšování výuky a snaže co nejvíce pomoci žákům i

jejich rodinám. Díky jejich bohatým zkušenostem jsme mohli v jednom z pravidel shrnout, jakými způsoby lze zpětnou vazbu získávat.

Nově jsme na základě výpovědí pedagogů formulovali pravidlo „spolupracujte.“ Vztáhli jsme k němu spolupráci s kolegy, která může mít velký význam v oblasti psychohygieny, i s rodiči. Objevili se učitelé, kteří společně s nimi pořádali školení nebo vánoční posezení. Toto téma jsme v dostupné literatuře nenašli. Nejspíš je to způsobeno tím, že situace je stále nezvyklá, přestože trvá už rok. Je potřeba řešit především vzdělávání žáků a na spolupráci s rodinou se zatím nikdo nezaměřoval.

V našem výzkumu se tedy doporučení shodla s těmi, které jsme našli i v dostupné literatuře. Některá z nich výzkum doplnil nebo se díval na danou problematiku z jiných úhlů, ale v ničem zásadním si naše data s těmi již dostupnými neodporují. Jsme si vědomi toho, že to je zásluha především vybraných respondentů. Výzkumu se účastnili takoví, kteří se komunikací zabývají, a vztah s rodiči je pro ně velmi důležitý. Díky tomu se doporučovaná pravidla objevovala i v jejich výpovědích a na jejich základě mohl vzniknout ucelený soubor doporučení pro komunikaci v distanční výuce.

Vycházíme z myšlenky, že právě učitelé jsou ti, kteří by měli komunikaci zprostředkovávat a udržovat její pravidelnost. Výše zmíněná doporučení jsou tedy formulovaná právě pro ně. Podobná studie by se určitě mohla zabývat stejnou problematikou z pohledu rodičů a naše výsledky tak doplnit, potvrdit nebo vyvrátit.

Díky tomu, že pro náš výzkum byli vybráni inspirativní učitelé se zájmem o spolupráci, mohla vzniknout výše zmíněná pravidla. Vidíme v tom ale i určitý limit. Pro ně může být zjišťování zpětné vazby a pravidelná komunikace s rodiči naprostou samozřejmostí, ale jiní učitelé to mohou brát jako velký nadstandard. Tato doporučení pro ně nemusí být pomocí, ale utopií. V dalších výzkumech by tak bylo vhodné pracovat i se zkušenostmi tradičnějších učitelů a dívat se na danou problematiku jejich pohledem.

Naše práce reaguje na velmi aktuální situaci. Uzavření škol již trvá více než rok a není jasné, kdy se děti trvale vrátí. Učitelé postrádají motivaci a na zlepšování komunikace už nemusí mít energii. Tato práce pro ně může být odrazovým můstkem, který jim poskytne mnoho rad a tipů, jak rodiče zapojit. Učitelé, kteří se více podobají našim respondentům, mohou své zkušenosti porovnat s ostatními a reflektovat je. Na základě našich doporučení se inspirovat a opět alespoň o malý kus vylepšit dálkovou komunikaci.

Závěr

Diplomová práce se zaměřila na problematiku komunikace s rodiči žáků v době distanční výuky. Cílem teoretické části bylo charakterizovat aktéry komunikace mezi školou a rodinou a uvést důvody, proč by k ní mělo docházet. Ukázal se například fakt, že „*účast rodičů na vzdělávání žáků je vyzdvihována kvůli dopadu na zlepšování provozu školy a na kvalitu vzdělávání dětí.*“ (Zpráva EU 2000, in Felcmanová et al. 2013) Docílit kvalitní spolupráce není lehkým úkolem. Uvádíme zde typologii učitelů, která dokládá, že jejich osobnost má na vztah s rodiči velký vliv a ne vždy chce učitel nastavit partnerské vztahy. I rodiče zaujímají vůči škole různé postoje a pro některé může být pouhou institucí, od které nevyžadují velké zapojení do rodinného života. Učitelé i rodiče ale mají minimálně jeden společný cíl, kvůli kterému by měli o pravidelnou komunikaci a vzájemnou spolupráci usilovat. Je jím správný vývoj dítěte.

Jedním z cílů teoretické části bylo zmapovat dosavadní poznání v oblasti pravidel efektivní komunikace. Druhá kapitola uvádí tipy k respektující komunikaci a popisuje, jak vést rozhovor s rodiči. Důležitým principem se tak ukázalo být již zmíněné partnerství rodičů a učitelů. Kapitola vyzdvihuje jeho výhody a popisuje cesty, jak k němu lze dojít. Důraz je kladen také na pravidelnost komunikace a důležitost přímého kontaktu s rodiči. Proto zde uvádíme tipy, kde se s nimi scházet a jak tato setkání pořádat v příjemném duchu.

Třetí kapitola si kladla za cíl shrnout pravidla komunikace v distanční výuce. K těm, která platí i v běžné výuce, se přidalo například doporučení týkající se jednotné platformy v rámci školy. Ještě větší důraz než v běžné výuce byl kladen na zjišťování rodinné situace. Díky tomu se mohli učitelé přizpůsobovat potřebám co nejvíce rodin a velmi jim tak pomoci náročnou situaci zvládat. Kapitola také popsala úskalí, kterým museli rodiče i učitelé čelit a zachytila tak náročnost dálkového vzdělávání.

Praktická část se zaměřila na zmapování způsobů komunikace mezi učiteli a rodiči v době distanční výuky. Cílem bylo zachytit zkušenosti pedagogů a poskytnout doporučení k řešení náročných situací. Díky rozhovorům s prvostupňovými učiteli jsme získali velké množství cenných dat. Jejich výpovědi se často opakovaly a doplňovaly. Na základě těchto podobností a rad, co se jim osvědčilo, vzniklo pět pravidel komunikace s rodiči v době distanční výuky.

Prokázala se zde důležitost komunikace a potřeba její pravidelnosti. Dalším pravidlem se stala snaha o empatii. Ukázalo se, že na učitele je kladeno velké množství nároků. Rodiče se

dostávají do nových rolí a musí se vypořádat s tím, že do jisté míry zastávají učitele. Nejspíš i kvůli tomu všichni respondenti zmiňovali spolupráci. Z výpovědí vyplynulo, že všechny problémy spojené se specifiky distanční výuky se společně s rodiči řeší mnohem snáz a obě strany si vzájemně mohou pomoci. Jako dobrá zkušenost se jevila i některá sjednocení v rámci školy, která usnadnila práci rodičům a zároveň pedagogům otevřela cestu ke vzájemné pomoci. Poslední a neméně důležité pravidlo se věnovalo zpětné vazbě. Výzkum poskytl tipy na její získávání i zpracování.

Pravidla komunikace v distanční výuce tak do značné míry korespondují s těmi pro běžnou situaci. Jsou dokreslena konkrétními zkušenostmi pedagogů a poskytují tak příklady dobré praxe. Je jasné, že každému učitelovi vyhovuje jiný přístup a složení rodičů také nemůže být naprosto totožné ve více třídách. Všichni tedy jednájí podle svých potřeb a uvážení a ke komunikaci tak nelze poskytnout jednoznačný návod. Obsah práce ale může inspirovat. Může vést k alespoň malým krůčkům, které mohou zefektivnit komunikaci mezi učiteli a rodiči, zlepšit jejich vztahy a podpořit spolupráci. Díky tomu se bude dětem snáz učit, budou se cítit lépe a škola a rodina pro ně nebudou dvě různá izolovaná prostředí. A právě spokojenost dětí je to, o co jde rodičům i učitelům.

Seznam použitých informačních zdrojů

- ABUHAMMAD, S. *Barriers to distance learning during the COVID-19 outbreak: A qualitative review from parents' perspective*. Heliyon [online]. 2020 [cit. 29. 3. 2021];6(11). Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844020323252>
- Bakaláři: Mezi školou a rodinou, již 30 let [online]. Příbram: Bakaláři; c2021-2021. Mezi školou a rodinou; [cit. 31. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.bakalari.cz/>
- ČAKRT, M. (2004). *Typologie osobnosti: přátelé, milenci, manželé, dospělí a děti*. Praha: Management Press. ISBN 80-7261-112-7.
- ČAPEK, R. (2013). *Učitel a rodič*. [online]. Praha: Grada Publishing; [cit. 12. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.bookport.cz/e-kniha/ucitel-a-rodic-430516/>
- Česká správa sociálního zabezpečení [online]. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení; 2021. Podmínky čerpání krizového ošetrového od 1. března 2021 se nemění; 28. 2. 2021 [cit. 27. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/-/podminky-pro-cerpani-krizoveho-oseetrovneho-od-1-brezna-2021-se-nemeni>
- DANIEL, J. *Education and the COVID-19 pandemic*. [online] Prospects; 2020 [cit. 29. 3. 2021];49:91-96. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11125-020-09464-3#article-info>
- FELCMANOVÁ, A., et al. (2013). *Rodiče - nečekaní spojenci: jak rozvíjet partnerský dialog mezi školou a rodinou*. Praha: Člověk v tísni, vzdělávací program Varianty. ISBN 978-80-87456-45-3.
- FENSTERMACHER, G., SOLTIS, J. (2008). *Vyučovací styly učitelů*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-471-7.
- FEŘTEK, T. (2011). *Rodiče vítáni: praktický návod, jak usmířit rodiče a učitele našich dětí*. Praha: Yinachi. ISBN 978-80-904735-2-2.
- GAVORA, P. et al. (2010). *Elektronická učebnica pedagogického výskumu*. [online]. Bratislava: Univerzita Komenského; [cit. 2. 4. 2021]. Dostupné z: <http://www.e-metodologia.fedu.uniba.sk/>

KARGEROVÁ, J., KREJČOVÁ, V., MAŇOUROVÁ, Z., SOBOLOVÁ, R., ŠKARDOVÁ, M. (2016). *Kompetentní učitel 21. století mezinárodní profesní rámec kvality ISSA*. [online]. Praha: Step by step Česká republika; [cit. 15. 3. 2020]. Dostupné z:

<https://www.zacitspolu.eu/o-programu/standardy-kou/>

KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPULA, B. (2010). *Předškolní a primární pedagogika: Předškolní a elementární pedagogika*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-828-9.

KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D., KOPŘIVOVÁ, T. (2008). *Respektovat a být respektován*. Vyd. 3. Kroměříž: Spirála. ISBN 978-80-904030-0-0.

MATÝSKOVÁ, D. (2005). *Spolupráce rodiny a školy z pohledu rodičů a učitelů*.

Pedagogická orientace [online]. 2005 [cit. 29. 3. 2021];15(1):27-36. Dostupné z:

<https://journals.muni.cz/pedor/article/view/1388>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy; c2013-2021. Aktualizováno: Harmonogram uvolňování v oblasti školství; 15. 6. 2020 [cit. 27. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/harmonogram-uvolnovani-opatreni-v-oblasti-skolstvi?highlightWords=aktualizov%C3%A1no+harmonogram>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy; c2013-2021. Doporučené postupy pro školy v období vzdělávání na dálku; 2020 [cit. 30. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/doporucene-postupy-pro-skoly-v-obdobi-vzdelavani-na-dalku>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy; c2013-2021. Metodické doporučení pro vzdělávání distančním způsobem; 23. 9. 2020 [cit. 30. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/metodika-pro-distancni-vzdelavani>

Ministerstvo zdravotnictví České republiky [online]. Praha: Ministerstvo zdravotnictví; 2021. Mimořádné opatření – uzavření základních, středních a vysokých škol od 11. 3. 2020; 10. 3. 2020 [cit. 27. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.mzcr.cz/mimoradne-opatreni-uzavreni-zakladnich-strednich-a-vysokych-skol-od-11-3-2020/>

- Pachner vzdělávací software [online]. Praha: Pachner vzdělávací software; c2018-2021. EduPage; [cit. 31. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.pachner.cz/informacni-systemy-pro-skoly-123/edupage-124>
- POCHE KARGEROVÁ, J. et al. (2019). *Spolupráce s rodinou a komunitou v programu Začít spolu*. Praha: Pasparta Publishing. ISBN 978-80-88290-27-8.
- PRŮCHA, J. (2009). *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ E., MAREŠ, J. (2013). *Pedagogický slovník*. Vyd. 7. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0403-9.
- RABUŠICOVÁ, M. (2004). Vztahy rodiny a školy: vývoj tématu. In RABUŠICOVÁ, M., ŠEĐOVÁ, K., TRNKOVÁ, K., ČIHÁČEK, V. *Škola a (versus) rodina* (s. 9-21). Brno: MUNI. ISBN 80-210-3598-6.
- Rodičovská typologie [online]. Sokolov: Škola můj projekt; 2019-2021. Rodičovská typologie; [cit. 11. 3. 2021]. Dostupné z: <https://rodicovskatypologie.cz/segmenty>
- ROKOS, L., VANČURA, M. *Distanční výuka při opatřeních spojených s koronavirovou pandemií – pohled očima učitelů, žáků a jejich rodičů*. Pedagogická orientace [online]. 2020 [cit. 29. 3. 2021];30(2):122-155. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/14136>
- Smysluplná škola [online]. Praha: Smysluplná škola; 2013-2021. O škole; [cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: <https://smysluplnaskola.cz/zakladni-skola/o-skole>
- Smysluplná škola [online]. Praha: Smysluplná škola; 2013-2021. Pernerova; [cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: <https://smysluplnaskola.cz/zakladni-skola/o-skole/pernerova>
- STŘELEČEK, S. (2004). *Studie z teorie a metodiky výchovy I*. Vyd. 2. Brno: Katedra pedagogiky Pedagogické fakulty MU. ISBN 80-86633-21-7.
- ŠEĐOVÁ, K., ČIHÁČEK, V. (2004). Komunikace: základ vztahů rodiny a školy. In RABUŠICOVÁ, M., ŠEĐOVÁ, K., TRNKOVÁ, K., ČIHÁČEK, V. *Škola a (versus) rodina* (s. 71-84). Brno: MUNI. ISBN 80-210-3598-6.

ŠEĎOVÁ, K. (2004). Role rodičů ve vztahu ke škole: teoretické koncepty a empirická zjištění. In RABUŠICOVÁ, M., ŠEĎOVÁ, K., TRNKOVÁ, K., ČIHÁČEK, V. *Škola a (versus) rodina* (s. 33-51). Brno: MUNI. ISBN 80-210-3598-6.

ŠEĎOVÁ, K. (2004). Vzdělávací výsledky dětí: vliv rodiny. In RABUŠICOVÁ, M., ŠEĎOVÁ, K., TRNKOVÁ, K., ČIHÁČEK, V. *Škola a (versus) rodina* (s. 22-32). Brno: MUNI. ISBN 80-210-3598-6.

Škola OnLine: ...nejrozšířenější webový školní informační systém [online]. Plzeň: Škola OnLine; c2021-2021. Funkce školního informačního systému Škola OnLine; [cit. 31. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.skolaonline.cz/O%C5%A0koleOnLine/Funkce.aspx>

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K., a kol. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

TRNKOVÁ, K. (2004). Partnerství rodičů a škol: jeho podoby a podmínky. In RABUŠICOVÁ, M., ŠEĎOVÁ, K., TRNKOVÁ, K., ČIHÁČEK, V. *Škola a (versus) rodina* (s. 52-70). Brno: MUNI. ISBN 80-210-3598-6.

Vláda České republiky [online]. Praha: Vláda České republiky; c2009-2021. Usnesení vlády České republiky ze dne 12. října 2020 č. 1022 o přijetí krizového opatření; 12. 10. 2020 [cit. 27. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/2--provoz-skol-1022.pdf>

VAŠUTOVÁ, M., JEŽKOVÁ, V. (2015). *Didaktika psychologie, vybrané kapitoly*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-7464-681-2.

WATZLAWICK, P., BAVELAS B., JACKSON, D. (2011). *Pragmatika lidské komunikace: interakční vzorce, patologie a paradoxy*. 2. rev. vyd. 1. Přeložil: JANEČKOVÁ, B., VYBÍRAL, Z. Brno: Newton Books. ISBN 978-80-87325-00-1-

Začít spolu: Seriál ZaS DOMA [online]. Praha: Začít spolu; c2020-2021. ZaS DOMA; 2020 [cit. 30. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.zacitspolu.eu/serial-zas-doma/>

Základní škola Chýně [online]. Chýně: Základní škola Chýně; 2021. Filosofie školy; [cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: <https://zschyne.cz/filosofie-skoly>

Základní škola Volyně [online]. Volyně: Základní škola Volyně; 2014-2021. Začít spolu; [cit. 28. 3. 2021]. Dostupné z: <https://zsvolyne.cz/zacit%2Dspolu/ds-1024/p1=1476>

Záškola [online]. Brandýs nad Labem: Záškola; 2021. Co je Záškola a co zde najdete; [cit. 28. 3. 2021] Dostupné z: <https://www.zaskola.cz/co-je-zaskola>

#NaDálku [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy; c2020-2021. Komunikace; 2020 [cit. 31. 3. 2021]. Dostupné z: <https://nadalku.msmt.cz/cs/komunikace>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – týdenní plán paní učitelky Cerhové

PLÁN 6.4.-10.4. 2020

Milí rodiče,

děkuji, že jste dětem umožnili videokonference, je to moc fajn všechny vidět a slyšet. Tento týden nás čekají opět dvě – úterý 10.00 a čtvrtek 10.00. Tento týden bych dětem/Vám ráda nabídla možnost učit se společně ve skupinách, tedy učení, které máte dané na ten den, bychom udělali společně na této skupinové videokonferenci – prosím, napište se případně do tabulky (odkaz zde a najdete i v Teamsech: <https://zs...>) Stále platí, že pokud si s něčím nevíte rady, hned pište/volejte. V ikoně zadání tento týden najdete testík z matematiky, JaSu a češtiny – čtení s porozuměním, zároveň nahrávám nabídku na diktátek. Prosím, aby děti pracovaly samostatně, abychom měli zpětnou vazbu, jak se jim daří, pro mě to bude důležitá informace, kde a jak děti můžu podpořit, bez ní to nejsem schopná dobře odhadnout. Pouze si, prosím, s dětmi projděte zadání, zda všemu rozumí. V plánu je to sice zanesené, ale určitě si to přizpůsobte, ať se to hodí do Vašeho režimu. Moc prosím, když v Teamsech něco přečtete, zareagujte (třeba jen nějakým emotikonem), potřebuji mít zpětnou vazbu, ke kolika z Vás se informace dostala. Níže v tabulce najdete odkazy na weby k procvičení. Doporučuji quizlet na angličtinu – dala jsem tam pouze slovíčka, která děti mají umět, tudíž je to šité přesně na míru 😊

Přeji pevné nervy a mnoho sil,

Milí Polárníci,

jste výborní, jak pracujete! Moc se mi líbí naše videokonference, kdy se mnou skvěle spolupracujete, reagujete na mé pokyny a instrukce. Výborná práce! Moc se na Vás tento týden těším v úterý v 10.00 a čtvrtek 10.00. Kdo by potřeboval s něčím pomoci a poradit nebo si třeba i jen tak zavolat a popovídat, dejte vědět! 😊 Tento týden Vás čeká drobný testíček z matematiky a češtiny. Jupíííí! Kdo se těší? 😊

Vaše

DEN	PŘEDMĚT	INSTRUKCE	JAK SE MI DAŘILO? (prostor pro VZKAZ)
PONDĚLÍ	ČJ	<ul style="list-style-type: none"> - Slabikář 103/pusa (stačí 8 slov) + šedá tužka - Písanka s. 6 - Rychlíci: slabikář s. 103/pusa (více slov) + barevná tužka 	
	M	- TESTÍK (Teams - zadání)	
ÚTERÝ	ČJ	- 10:00 Videokonference s [redacted] !! 😊	
	M	- Učebnice s. 92	
STŘEDA	ČJ	<ul style="list-style-type: none"> - TESTÍK (Teams – zadání) + diktátek - Rychlíci: Slabikář s. 105 + napiš a pošli dopis 😊 (můžeš poslat mně do školy nebo zjistí kamarádovu adresu a pošli jemu 😊) 	
	M	- Učebnice s. 93	
ČTVRTEK	ČJ	<ul style="list-style-type: none"> - Slabikář s. 106 - Písanka s. 7 - Rychlíci: Slabikář s. 104 	
	M	- 10:00 Videokonference s [redacted] !! 😊	
PÁTEK	SVÁTEK – VELKÝ PÁTEK		
PRŮBĚŽNĚ	JAS	- TESTÍK (Teams – zadání)	
	AJ	- opakování slovíček: https://quizlet.com/AgniC9	
	TVO	Viz nápadník (samostatná složka)	
	Rychlíci:		
		- Domácí úkol	
RYCHLÍCI	<ul style="list-style-type: none"> - u jednotlivých úkolů máš možnost rychlíka - můžeš odpovídat na mé otázky, které budu vkládat do sekce „příspěvky“ 		
DO ODEVZDÁVÁRNÝ	Co je potřeba ověřit, nejste si jistí, chcete, abych viděla, pošlete 😊		

Příloha č. 2 – ukázka výsledků dotazníku paní učitelky Kučerové

technika - vybavení domácnosti (notebook, tablet)	můžeme doma tisknout materiály	jsme ochotni založit email pro dítě	množství zadaných úkolů	pro zadávání (a odevzdávání) úkolů preferuji	frekvence zadávání úkolů, která by nám nejvíc vyhovovala	jakou podporu byste potřebovali pro to, aby se vašim dětem dobře pracovalo	další nápady a doporučení
dítě má k dispozici vlastní zařízení	Ano	Ano	je přiměřené	e-mail, sdílený google disk, jiné prostředí, kam se děti mohou přihlásit samy a sledovat si splnění úkolů (Google classroom, Edmodo,...)	Ideálně každé ráno třeba v 09:30 skype nebo jiná platforma, kde byste zadala úkoly na daný den, děti by je vypracovaly a večer nahrály na Google disk nebo poslaly mailem. Pro Dana je vhodnější denní zadávání a kontrola než týdenní.	Popsáno v předchozí otázce. Obecně by pomohlo více, být online, "dohledu" ze strany učitele, který má autoritu a zdravé srovnání s ostatními, což by motivovalo k plnění úkolů.	Odpověďmi výše jsem se asi vyčerpala :)
dítě má k dispozici vlastní zařízení	Ne	Ano	nestíháme, je toho moc	e-mail	jednou týdně	VAS!!!	
dítě má k dispozici vlastní zařízení	Ne	Ano	je přiměřené	e-mail	jednou týdně		
dítě má k dispozici vlastní zařízení	Ne	Ano	Stíháme, ale občas se to neobejde bez zvýšeného hlasu.	e-mail, Pokud nevádí.	jednou týdně	Kontrola vyplněných cvičení formou poslaných fotek nám vyhovuje.	
sdílejí sourozenci	Ano	Ano	je přiměřené	e-mail	jednou týdně	Zatím není nic potřeba.	
dítě má k dispozici vlastní zařízení	Ano	Ano	je přiměřené	e-mail, třídní stránky	jednou týdně		
sdílejí rodiče s dětmi	Ne	Ano	je toho dost, snazíme se i procvicovat, sama novou latku nenastuďuje a nemáme jen Simcu	e-mail, třídní stránky	jednou týdně	on line vyuka s učitelem	

Příloha č. 3 – dotazník paní učitelky Pokorné

Dítě má 2 hodiny online výuky 3x v týdnu a 1x nepovinnou. Pak ještě zadané týdenní úkoly. Zvládáme to nebo potřebujeme změnu? *

- vyhovuje tak, jak to je
- uvítali bychom více hodin online
- uvítali bychom méně hodin online
- týdenních úkolů je mnoho
- týdenních úkolů je málo

Jak moc nás zatěžuje on-line výuka, zvládá dítě obsluhovat techniku samostatně? (Některé děti to zvládají, jak se to podařilo, co vám pomohlo?) *

- Zatím nezvládá, musím u něj celou dobu sedět.
- Zvládá to dobře, mohu během výuky dělat i něco jiného.
- Jiné: _____

Vidíte za poslední tři týdny na dítěti pokroky? *

- ano
- ne

Dokážu najít týdenní plán, týdenní úkoly a další materiály? *

- ano
- ne
- vyhovovalo by mi něco jiného

Vyhovuje mi, že se děti učí jako třída všichni dohromady. *

- ano
- ne, radši po skupinách jako na jaře
- jiné

Dostávám zpětnou vazbu na práci svého dítěte *

- ano
- ne
- Jiná odpověď - návrh změny, co by mi pomohlo

Tráví vaše dítě učením (online + úkoly) více času než v běžném režimu? *

- ano
- ne
- jak kdy

Kolik času denně trávíte se svým dítětem při přípravě na online výuku? *

- méně než hodinu
- 1 - 2 hodiny
- více

Co v rámci distanční výuky (online hodiny + úkoly) nám nevyhovuje, kde vidíme rezervy, co se příliš nelíbí? Čím je odpověď konkrétnější, tím má větší přínos. Je fajn zpětnou vazbu formulovat konstruktivně s návrhem řešení (příklad formulace může být "Nevyhovuje mi, jak ..., konkrétně naposledy v situaci..., a tak bych ocenil/pomohlo by mi, když by...") *

Vaše odpověď

Otázka, komentář, cokoliv

Vaše odpověď

Příloha č. 4 – vyhodnocení odpovědí, pan učitel Tuháček

Výstupy z rodičovské ankety - Zpětná vazba ke KORONA-VYUČOVÁNÍ

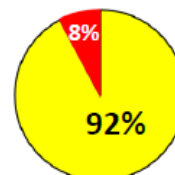
Vážení rodiče, děkuji za Vaše odpovědi na zasláné otázky. Bylo zajímavé, prostřednictvím Vašich slov nahlédnout do jednotlivých domácích škol. Děkuji i za Vaše komentáře a osobní vzkazy. Byly pro mě povzbuzující. Jsem rád, že se nakonec podařilo shromáždit údaje z úplně všech rodin žáků naší třídy I. B. Ankety se tak zúčastnilo celkem 26 respondentů. Níže uvádím výstupy jednotlivých okruhů ankety.

Podrobné výsledky k nahlédnutí u mě.

1. Zapojení do KORONA-VYUČOVÁNÍ v rámci třídy I. B

Graf č. 1 (vpravo) ukazuje poměr počtu všech zapojených žáků k počtu nezapojených žáků třídy I. B. Do „zapojených“ byli započítáni ti žáci třídy, kteří doma se svými rodiči pravidelně pracují každý den podle Pracovních listů „K-V“. Do druhé skupiny „nezapojených“ jsou zařazeni ti, kteří s rodiči pravidelným tempem doma, ať už z jakéhokoliv důvodu, nepracují.

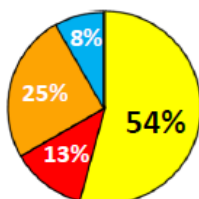
 Zapojení (24 rodiny) Nezapojení (2 rodiny)

Graf č. 1

2. Kdo se s žákem učí

Nejčastěji se s žákem nebo žákyní učí maminky (13) a tatínkové (4), v některých rodinách dochází ke střídání obou rodičů (6). Pouze výjimečně vede výuku jiný rodinný příslušník, jedná se o jednu dospělou sestru a jednoho dědečka (2*).

Graf č. 2

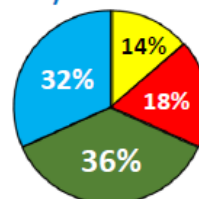
 Matka (13x) Otec (3x) Oba (6x) *Dědeček (1x) *Sestra (1x)

3. Délka práce (denní lekce)

Velmi zajímavá a rozmanitá data! Nejnižší údaj nedosahoval ani 1,5 hodiny, nejvyšší: 12 hodin (tento extrém není zanesen do grafu, ani do výpočtu průměru - žákovi dle všeho nebyla poskytnuta potřebná pomoc). A někteří neudali konkrétní čas...

Průměrná délka vypracování celé lekce je 146 minut, tedy necelé dvě a půl hodiny.

 < než 2 h. (3x) 2 h. (4x) 2,5 h. (8x) 3 h. (7x)

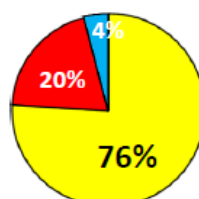

Graf č. 3

4. Rozsah denní práce

Graf č. 4 ukazuje Vaše odpovědi na šestou otázku ankety: „Je penzum zadané práce přijatelné?“ Do skupiny s názvem „nechat“ jsou zařazeni ti, kteří práci dosud zvládali bez problémů, do skupiny nazvané „ubrat“ jsou ti, kteří o možnosti snížení nároků uvažovali, a „rozhodně ubrat“ ten, kdo to požadoval.

 Nechat (19x) Ubrat (5x) Rozhodně ubrat (1x)

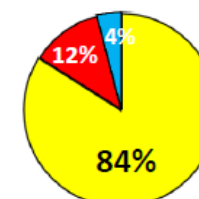

Graf č. 4

5. Frekvence lekcí

I u otázky na četnost zadávání lekcí byli respondenti podle odpovědí rozděleni do tří skupin: Spokojení do „vyhovuje“, do skupiny s názvem „jeden den volnější“ ti, kteří o snížení uvažovali a „rozhodně snížit“ ti, kteří tuto změnu požadovali.

 Vyhovuje (21x) J. d. volnější (5x) Rozhodně snížit (1x)

Graf č. 5

KOMENTÁŘ: Z ankety pro mě vyplynula především dvě důležitá zjištění. První se týká délky práce (Graf č. 3). Průměrný čas, který žák s rodičem tráví nad zadanou prací je zhruba dvě a půl hodiny. To není málo, na druhou stranu, čekal jsem, že by to mohlo být ještě více... Pracujete naplno! Druhé zjištění se týká frekvence zadávání lekcí (Graf č. 5). Byl jsem (příjemně) překvapen, že nejen že nikdo nezvolil navržený model PO+ST+PÁ, ale pouze pět respondentů uvažovalo o jednodenním odlehčení + jeden hlas se naopak vyslovil pro naprosto radikální omezení dnů (resp. úplně všeho). Řada z jedenadvaceti „spokojených“ (84 %) v anketě navíc uvedla, že právě pravidelnost našeho dálkového KORONA-VYUČOVÁNÍ považují za největší přínos.

ZÁVĚR: Na základě těchto výstupů (a po celovíkendovém vážení) jsem se tedy rozhodl ponechat frekvenci zadávání tak jako doposud, a s respektem ke čtvrtině „taktak stíhajících“ mírně naředit zadávanou práci. Toho může být ostatně důkazem už tento Pracovní list. Ještě dodávám, že nás navíc čekají dva „velikonoční týdny“, které jsou zkráceny o prázdniny, jež budeme respektovat.

Díky všem za odpovědi, a především za Vaše nasazení! Začínáme třetí týden.